

Πρόλογος

Από τη συγγραφή ενός εκθεσιακού δοκιμίου μέχρι τη σύνταξη ενός δημοσιογραφικού άρθρου, η ποικιλία και η ακρίβεια της γλωσσικής έκφρασης παραμένει κρίσιμο και συναρπαστικό προαπαιτούμενο. Με αυτή την πεποίθηση, το *Λεξικό Συνωνύμων – Αντωνύμων της Νέας Ελληνικής* επιχειρεί να ανταποκριθεί αξιόπιστα:

- ✓ στις πρακτικές ανάγκες του μαθητή
- ✓ στην ενίσχυση της φιλολογικής εκπαιδευτικής πράξης
- ✓ στον εμπλουτισμό της παραγωγής δημόσιου λόγου
- ✓ στην αναβάθμιση της καθημερινής προφορικής επικοινωνίας.

Οι κύριες προσφορές του παρόντος βιβλίου στην κατεύθυνση αυτή είναι οι εξής:

- λειτουργικός πλούτος λημμάτων
- διαφωτιστικός ετυμολογικός προσδιορισμός
- ταξινόμηση κατά σημασιολογικές οικογένειες
- αναλυτική καταγραφή όλων των χρήσεων κάθε έννοιας
- μεγάλος αριθμός συνωνύμων και αντωνύμων
- συνώνυμα από την καθημερινή και τη λόγια γλώσσα
- ευρεία χρήση διαφωτιστικών παραδειγμάτων
- χρηστικές περιφραστικές αποδόσεις σημασιών
- εντοπισμένες χρήσεις κατά γνωστικούς και πολιτιστικούς τομείς.

ΝΙΚΟΣ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ

Συντομογραφίες

A

αβέβ. → αβέβαιος
αγγλ. → αγγλικός
Αθλ. → Αθλητισμός
αθροιστ. → αθροιστικό
αιολ. → αιολικός
αιτ. → αιτιατική
άκλ. → άκλιτος
αλβαν. → αλβανικός
αμπβ. → αμετάβατο
Ανατ. → Ανατομία
Ανθρωπολ. → Ανθρωπολογία
αντ. → αντώνυμο
αντδ. → αντιδάνειο
Αόρ. → Αόριστος
Αορ. → Αορίστου
απόδ. – απόδοση
αποθ. → αποθετικός
απρόσ. → απρόσωπο
απρφ. → απαρέμφατο
αραβ. → αραβικός
αρμ. → αρμενικός
αρνητ. → αρνητικός
αρσ. → αρσενικό
αρχ. → αρχαίος
Αρχαιολ. → Αρχαιολογία
αρχαιοπρ. → αρχαιοπρεπής
Αρχιτ. → Αρχιτεκτονική
Αστρολ. → Αστρολογία
Αστρον. → Αστρονομία
αττ. → αττικός
αφηρημ. → αφηρημένο

B

βαθμ. → βαθμίδα
βεν. → βενετικός
Βιολ. → Βιολογία
Βιοχημ. → Βιοχημεία
βλ. → βλέπε
Βοταν. → Βοτανική
βουλγ. → βουλγαρικός

Γ

γαλλ. → γαλλικός
γεν. → γενική
γενικότ. → γενικότερα
γερμ. → γερμανικός
Γεωγρ. → Γεωγραφία
Γεωλ. → Γεωλογία
Γεωμ. → Γεωμετρία
Γεωπ. → Γεωπονία
Γλυπτ. → Γλυπτική
Γλωσσ. → Γλωσσολογία
Γραμματ. → Γραμματική

Δ

δηλ. → δηλαδή
διαλεκτ. → διαλεκτικός
δοτ. → δοτική
δωρ. → δωρικός

E

εβρ. → εβραϊκός
Εθνολ. → Εθνολογία
ειδικότ. → ειδικότερα
ειρων. → ειρωνικός/ειρωνικά

Εκκλησ. → Εκκλησία
εκτετ. → εκτεταμένος
ελνστ. → ελληνιστικός
ενεργητ. → ενεργητικός
Ενεστ. → Ενεστώτας
ενν. → εννοείται
επέκτ. → επέκταση
επίθ. → επίθετο
επίθημ. → επίθημα
επίρρ. → επίρρημα
επιφών. → επιφώνημα
ετυμ. → ετυμολογία
ευφημ. → ευφημιστικά

Z

Zωγραφ. → Ζωγραφική
Ζωολ. → Ζωολογία

H

Ηλεκτρολ. → Ηλεκτρολογία
Ηλεκτρον. → Ηλεκτρονική
H/Y → Ηλεκτρονικός Υπολογιστής

Θ

Θεολ. → Θεολογία
θηλ. → θηλυκό
Θρησκ. → Θρησκεία

I

Ιατρ. → Ιατρική
I.E. → Ινδοευρωπαϊκός
ιραν. → ιρανικός
ισπαν. → ισπανικός
Ιστ. → Ιστορία
ιταλ. → ιταλικός
ιων. → ιωνικός

K

κ. → και
κ.ά. → και άλλα

κακόσ. → κακόσημο
κατ' επέκτ. → κατ' επέκταση
καταχρ. → καταχρηστικά
κατηγορημ. → κατηγορηματικός
Κ.Δ. → Καινή Διαθήκη
κ.εξ. → και εξής
Κινημ. → Κινηματογράφος
κλητ. → κλητική
κ.λπ. → και λοιπά
Κοινωνιολ. → Κοινωνιολογία
κπ. → κάποιος(ν)
κτ. → κάτι
κυρ. → κυρίως
κυριολ. → κυριολεκτικός

Λ

λ. → λέξη, λήμμα
λαϊκ. → λαϊκός
Λαογρ. → Λαογραφία
λατ. → λατινικός
λιθ. → λιθουανικός
λόγ. → λόγιος
Λογιστ. → Λογιστική
Λογοτ. → Λογοτεχνία

M

Μαθημ. → Μαθηματικά
μειωτ. → μειωτικά
Μέλλ. → Μέλλοντας
μεσοπαθ. → μεσοπαθητικός
Μετεωρ. → Μετεωρολογία
Μετρ. → Μετρική
μετωνυμ. → μετωνυμία
μηδενισμ. → μηδενισμένος
Μηχ. → Μηχανική
Μηχανολ. → Μηχανολογία
Μουσ. → Μουσική
μσν. → μεσαιωνικός
μτβ. → μεταβατικός
μτφ. → μεταφορικά

μτφρδ. → μεταφραστικό δάνειο
μτχ. → μετοχή
Μυθολ. → Μυθολογία
μ.Χ. → μετά Χριστόν

N

Ναυτ. → Ναυτικός (όρος)
ν.ε. → νέα ελληνικά
νεότ. → νεότερος
νλατ. → νεολατινικός
Νομ. → Νομικός (όρος)

O

οικ. → οικείος
Οικολ. → Οικολογία
Οικον. → Οικονομία
ομηρ. → ομηρικός
ομόρρ. → ομόρριζος
Ορυκτ. → Ορυκτολογία
ουδ. → ουδέτερο
ουσ. → ουσιαστικό
ουσιαστικοπ. → ουσιαστικοποιημένος

Π

Παθ. → Παθητικός
παλαιότ. → παλαιότερος
παραγωγ. → παραγωγικός
Παρακ. → Παρακείμενος
παράλλ. → παράλληλος
Παρατ. → Παρατατικός
παρωχ. → παρωχημένος
πβ. → παράβαλε
Π.Δ. → Παλαιά Διαθήκη
περ. → περίπου
περίληπτ. → περιληπτικός
περσ. → περσικός
πιθ. → πιθανός
πληθ. → πληθυντικός
Πληροφ. → Πληροφορική
ποιητ. → ποιητικός
Πολιτ. → Πολιτική

πορτ. → πορτογαλικός
προέλ. → προέλευση
προελλην. → προελληνικός
πρόθημ. → πρόθημα
πρόσ. → πρόσωπο
προστ. → προστακτική
προφ. → προφορικός
π.χ. → παραδείγματος χάριν
π.Χ. → προ Χριστού

P

ρ. → ρήμα
ρηματ. → ρηματικός
Ρητορ. → Ρητορική

Σ

σανσκρ. → σανσκριτικός
σερβ. → σερβικός
σημ. → σημασία
σημδ. → σημασιολογικό δάνειο
σημιτ. → σημιτικός
σκωπτ. → σκωπτικά
σλαβ. → σλαβικός
σουμερ. → σουμεριακός
σπάν. → σπάνιος/σπάνια
Στατιστ. → Στατιστική
στερητ. → στερητικό
Στρατ. → Στρατιωτικός (όρος)
συγκρ. → συγκριτικός
συν. → συνώνυμο
σύνδ. → σύνδεση
συνεκδ. → συνεκδοχικά
συνήθ. → συνήθως
σύνθ. → σύνθετος
συνθ. → συνθετικό
συσχ. → συσχέτιση
σχημ. → σχηματισμός

T

τ. → τύπος

Τεχν. → Τεχνική
Τεχνολ. → Τεχνολογία
Τοπογρ. → Τοπογραφία
τουρκ. → τουρκικός
Τραπεζ. → Τράπεζα/Τραπεζικός
Τυπογρ. → Τυπογραφία

Υ

υβριστ. → υβριστικός
υπερθ. → υπερθετικός
Υπερσ. → Υπερσυντέλικος
υποκορ. → υποκοριστικό
υποτ. → υποτακτική
υστλατ. → υστερολατινικός

Φ

Φαρμακ. → Φαρμακευτική
Φιλολ. → Φιλολογία
Φίλοσ. → Φιλοσοφία
φρ. → φράση
Φυσ. → Φυσική
Φωτογρ. → Φωτογραφία

Χ

Χημ. → Χημεία

Ψ

Ψυχολ. → Ψυχολογία

Σύμβολα

- < Δηλώνει ότι η λέξη που βρίσκεται αριστερά προέρχεται από τη λέξη που είναι δεξιά της αγκύλης.
- > Δηλώνει ότι η λέξη που βρίσκεται δεξιά προέρχεται από τη λέξη που είναι αριστερά της αγκύλης.
- * (αστερίσκος) Δηλώνει ότι ο τύπος που ακολουθεί είναι υποθετικός, αμάρτυρος.

Η δομή των λημμάτων

καθυστερώ

Με έντονα στοιχεία δίνεται το κύριο λήμμα.

Ετυμολογική ανάλυση.

Προσδιορισμός χρήσης της λ. καθυστερώ με βάση τη σύνταξή της.

Τα παραδείγματα χωρίζονται μεταξύ τους με το σύμβολο / (κάθετος).

Με μαύρη βούλα χωρίζονται σε διακριτά μέρη οι κατηγορίες συνωνύμων που αφορούν τη χρήση του ρήματος ως μεταβατικού (μτβ.), αμετάβατου (αμτβ.) και μεσοπαθητικού (μεσοπαθ.).

ετυμ.: < (αρχ.) καθυστερέω -ῶ < καθ- (< κατα-) (πρό-θημ. επιτατικό) + ὑστερῶ (: φθάνω με καθυστέρηση, υπολείπομαι, στερούμαι, δεν αρκώ).

Ερμηνεία λέξεων

Κατηγοριοποίηση (1,2,3,4.) συνωνύμων στα περισσότερα λήμματα με βάση τις διαφορετικές σημασίες και χρήσεις της λ. καθυστερώ.

Τα παραδείγματα δίνονται με πλάγια στοιχεία.

Αντιστοίχιση συνωνύμων-αντωνύμων με βάση την κοινή αριθμηση. (Ενδέχεται σε μία κατηγορία συνωνύμων να μην υπάρχουν αντώνυμα.)

ΣΥΝ.: (μτβ.) 1. σταματώ, εμποδίζω, ανακόπτω, φρενάρω, προκαλώ αργοπορία: π.χ. *Μη με καθυστερείς!* 2. αργώ (να κάνω κάτι): π.χ. *Καθυστέρησα να πληρώσω τη δόση./Καθυστέρησε να δηλώσει συμμετοχή στον διαγωνισμό.* • (αμτβ.) 3. αργώ, βραδύνω, τρενάρω, αργοπορώ: π.χ. *Η έγκριση καθυστερεί.* 4. υπολείπομαι, υστερώ, μειονεκτώ, δεν συμβαδίζω: π.χ. *Η βιοτεχνία καθυστερεί στην ανανέωση του εξοπλισμού της.*

ΑΝΤ.: 1. ωθώ 2. προλαβαίνω, κάνω κτ. έγκαιρα, προφταίνω, προτρέχω, κάνω κτ. νωρίτερα/πρώρα 3. φθάνω/έρχομαι έγκαιρα, προηγούμαι, προπορεύομαι 4. προοδεύω, πλεονεκτώ, υπερτερώ, ξεπερνώ, συμβαδίζω.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) καθυστέρηση, η

ΣΥΝ.: 1. αργοπορία, (λαϊκ.) άργητα, αργοπώρηση, (χρονική) υστέρηση, αναβολή, μετάθεση, μη έγκαιρη άφιξη 2. υπανάπτυξη, οπισθοδρόμηση, (πολιτισμική) υστέρηση, στασιμότητα, καθήλωση, αναχρονισμός, αναχρονιστικότητα, συντηρητισμός, αντιδραστικότητα: π.χ. *Η περιοχή παρουσιάζει σοβαρή οικονομική καθυστέρηση.* 3. διανοητική βραδύτητα, ανεπάρκεια, υπολειτουργία, νοητικά προβλήματα 4. (Αθλ.) παράταση, μετάθεση λήξης.

Ανάπτυξη παράγωγης – ομόρριζης λέξης του κύριου λήμματος.

Οι συντομογραφίες δηλώνουν επιστημονικό ή άλλο κλάδο (π.χ. τέχνη, τεχνολογία κ.λπ.) στον οποίο χρησιμοποιείται η λέξη του λήμματος.

Χαρακτηρισμός λέξης (συνωνύμου) με βάση το ύφος (π.χ. λαϊκό, λόγιο, αρχαιοπρεπές) με το οποίο χρησιμοποιείται, καθώς και την προέλευσή της.

Α α

αβάντα, η

ετυμ.: < (παλαιότ. ιταλ. τ.) avanta-re (: καυχιέμαι).

ΣΥΝ.: 1. διευκόλυνση, βοήθεια· π.χ. *Τα δανεικά που βρήκα ήταν μεγάλη αβάντα για μένα.* 2. εύνοια, συνδρομή, υποστήριξη, μέσο, (λαϊκ.) αβάντζα· π.χ. *Το πέτυχα με την αβάντα της τύχης./Πρέπει να είχε μεγάλη αβάντα για να πάρει τέτοια προαγωγή!* 3. χάρη, εξυπηρέτηση· π.χ. *Τον συμπαθεί ιδιαίτερα και του κάνει μεγάλες αβάντες.* 4. πλεονέκτημα, καλό, ευκολία, προνόμιο· π.χ. *Αυτή η δουλειά έχει πολλές αβάντες.* 5. μίζα, παράνομη (αντ)αμοιβή, προμήθεια, κέρδος, όφελος· π.χ. *Θα σε βοηθήσει, αλλά θέλει και την αβάντα του!* 6. (στο Θέατρο) κατάλληλη προσαρμογή, ελκυστικό γνώρισμα, ευνοϊκό χαρακτηριστικό· π.χ. *Είναι ένας ρόλος γεμάτος αβάντες γι' αυτόν!*

ΑΝΤ.: 1. συμφορά, καταδίκη, καταστροφή 2. δυσμενεία, εγκατάλειψη, αδιαφορία, εναντίωση, εχθρότητα 3. τιμωρία, δίωξη, διωγμός, κατατρεγμός, (μτφ.) κυνήγι, καψόνι, (μτφ.) γυμνάσιο 4. δυσμενής συνθήκη, μειονέκτημα, πρόβλημα, κακό 6. δυσκολία, απαίτηση.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ρ.) αβαντάρω

ΣΥΝ.: βοηθώ, ευνοώ, υποστηρίζω.

ΑΝΤ.: εναντιώνομαι, εγκαταλείπω, αδιαφορώ, δυσκολεύω.

• (επιθ.) αβανταδόρικος,-η,-ο

ΣΥΝ.: ευνοϊκός, εύκολος, πρόσφορος· π.χ. *αβανταδόρικος ρόλος.*

ΑΝΤ.: δυσμενής, δύσκολος, (μτφ.) εχθρικός, απαιτητικός.

αβαντάζ, το (άκλ.)

Βλ. λ. πλεονέκτημα.

αβαρία, η

ετυμ.: < (ιταλ.) avaria (: ζημιά караβιού).

ΣΥΝ.: 1. βλάβη, ζημιά, (λαϊκ.) στραπάτσο, απώλεια·

π.χ. *Το πλοίο έφτασε στο λιμάνι με πολλές αβαρίες, που απαιτούσαν άμεση επιδιόρθωση./Η οικονομική κρίση προκαλεί σοβαρές αβαρίες στις επιχειρήσεις.* 2. αναγκαστική εκφόρτωση/απόρριψη φορτίου 3. υποχώρηση, μετριασμός αξιώσεων, μείωση αιτημάτων· π.χ. *Για να επιτευχθεί η συμφωνία, πρέπει να κάνει κι αυτός κάποια ουσιαστική αβαρία.* 4. παρέκκλιση, έκπτωση, αναθεώρηση· π.χ. *Δεν είναι αξιόπιστος άνθρωπος· συνεχώς κάνει αβαρίες στις αρχές και τις πεποιθήσεις του!*

ΑΝΤ.: 1. κέρδος, ωφέλεια, πρόσθετο αγαθό 3. αύξηση απαιτήσεων, αδιαλλαξία, ανυποχώρητη στάση 4. σταθερότητα, συνέπεια, αφοσίωση, εμμονή.

αβασάνιστος,-η,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) αβασάνιστος,-ος,-ον (: ο μη βασανισθείς, ο μη δοκιμασμένος, αυτός που δεν έχει ελεγχθεί) < α- (στερητ.) + βάσανος (: έλεγχος, δοκιμασία).

ΣΥΝ.: 1. αταλαιπώρητος, απαίδευτος (< αρχ. παιδεύω [: μορφώνω, διαπαιδαγωγώ, σφραγίζω διά της τιμωρίας]), (κατ' επέκτ.) εύκολος, ανέμελος, άνετος· π.χ. *Έζησε αβασάνιστο βίο.* 2. ατυράνιστος, ακακοποίητος, άθικτος, σώος, ακέραιος· π.χ. *Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του 1967, κανείς δεν βγήκε αβασάνιστος απ' το κολαστήριο του ΕΑΤ-ΕΣΑ.* 3. (α) αδιασταύρωτος, ανεπιβεβαίωτος, ανεξακριβωτος, ανεξέταστος, άψαχτος· π.χ. *αβασάνιστη πληροφορία* (β) επιδόλαιος, πρόχειρος· π.χ. *αβασάνιστη κριτική.*

ΑΝΤ.: 1. ταλαιπωρημένος, τυρανισμένος, παιδεμένος, κακοπαθημένος, δυστυχημένος, σκληρός, δύσκολος 2. τυρανισμένος, βασανισμένος, κακοποιημένος, σακατεμένος, στραπατσαρισμένος 3. (α) διασταυρωμένος, επιβεβαιωμένος, εξακριβωμένος (β) υπεύθυνος, συγκροτημένος, τεκμηριωμένος, εμπεριστατωμένος, λεπτομερής, ενδεδεχής, συστηματικός, προσεκτικός.

αβάσιμος,-η,-ο

ετυμ.: (λόγ.) < α- (στερητ.) + βάσιμος (: δικαιολογημένος).

ΣΥΝ.: αστήρικτος, αβάσιτος, αθεμελιώτος, αδικαιολόγητος, αναπόδεικτος, ατεκμηρίωτος, ανυπόστατος, ασύστατος, ανεδαφικός, παράλογος, ανεργάσιτος, (λόγ.) αίολος (< αρχ. *αίολος* [: ευμετάβολος, άστατος]), ευμετάβλητος, αβέβαιος, ασταθής, φανταστικός, ψεύτικος, υποθετικός, πλαστός, κάλπικος, ασθενής, διάτρητος, ευπρόσβλητος· π.χ. *Οι πληροφορίες που δημοσιεύτηκαν ήταν αβάσιμες και συκοφαντικές./αβάσιμα επιχειρήματα/αβάσιμος ισχυρισμός/αβάσιμη κατηγορία/αβάσιμη προσδοκία.*

ΑΝΤ.: βάσιμος (βλ. λ.), στέρεος, συγκροτημένος, θεμελιωμένος, δικαιολογημένος, αποδεδειγμένος, τεκμηριωμένος, στοιχειοθετημένος, λογικός, πραγματικός, αληθινός, υπαρκτός, θετικός (π.χ. *Έχω θετικές πληροφορίες.*), ασφαλής, βέβαιος, έγκυρος, ισχυρός.

άβατος,-η,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *άδατος,-ος,-ον* < α- (στερητ.) + *δαίνω* (: πηγαινω προχωρώ).

ΣΥΝ.: αδιάβατος, απέραστος, δύσβατος, απρόσιτος, δυσπρόσιτος, απροσπέλαστος, απάτητος, απερπάτητος· π.χ. *άβατο μονοπάτι/άβατη βουνοκορφή.*

ΑΝΤ.: βατός (βλ. λ.), διαβατός, προσιτός, προσπελάσιμος, ευκολοπέραστος.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **άβατο**, το

ΣΥΝ.: 1. ιερός χώρος, χώρος-ταμπού, απαγορευμένος/αποκλεισμένος τόπος, απαραβίαστο μέρος· π.χ. *Το ιερό στις εκκλησίες αποτελεί άβατο.* 2. απαγόρευση εισόδου, ιερός αποκλεισμός· π.χ. *Μερικές γυναίκες παραβίασαν το άβατο του Αγίου Όρους.*

ΑΝΤ.: 1. δημόσιος χώρος, ελεύθερη περιοχή 2. δικαίωμα εισόδου, προνόμιο πρόσβασης.

αβδηριτισμός, ο

Βλ. λ. *ματαιοδοξία.*

αβέβαιος,-η,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *άθέδαιος,-ος,-ον* (: ασταθής, ταλαντευόμενος) < ά- (στερητ.) + *βέβαιος*.

ΣΥΝ.: 1. αμφίβолоs, αμφίρροπος, ασαφής, σκοτεινός, άδηλος, ακαθόριστος, αόριστος, απροσδιόριστος, αστάθμητος· π.χ. *αβέβαιη έκβαση/αβέβαιο μέλλον/αβέβαιος πόλεμος/αβέβαιες προθέσεις* 2. ταλαντευόμενος, τρεμάμενος, διστακτικός, επιφυλακτικός, ανασφαλής· π.χ.

αβέβαιη φωνή/αβέβαιο βήμα 3. ευμετάβλητος, ρευστός, άστατος, ασταθής, απρόβλεπτος, επισφαλής, ανησυχητικός· π.χ. *Η πολιτική κατάσταση είναι αβέβαιη.* 4. επισφαλής, παρακινδυνευμένος, αβεβαίωτος.

ΑΝΤ.: 1. βέβαιος (βλ. λ.), σαφής, ξεκαθαρισμένος, ορατός, καθορισμένος, συγκεκριμένος, δεδομένος, προφανής 2. σταθερός, σίγουρος, βέβαιος, αποφασιστικός 3. σταθερός, ασφαλής 4. βέβαιος, ασφαλής, θετικός, σίγουρος, εγγυημένος, εξασφαλισμένος, σταθερός.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **αβεβαιότητα**, η

ΣΥΝ.: έλλειψη βεβαιότητας, αμφιβολία, αμφιταλάντευση, ερωτηματικά, ανασφάλεια, έλλειψη σιγουριάs, ανησυχία, αγωνία, άγχος, αστάθεια, ρευστότητα, μεταβλητότητα, έλλειψη σταθερών (*σταθερά*: σταθερό σημείο αναφοράs, απαραβίαστη αρχή, ακλόνητος κανόνας, σταθερή πεποίθηση, βεβαιότητα), αοριστία, ασάφεια, απροσδιοριστία.

ΑΝΤ.: βεβαιότητα (βλ. λ. *βέβαιος*), κατηγορηματικότητα, ασφάλεια, σιγουριά, σταθερότητα, σαφήνεια, θετικότητα, καθορισμός.

• (επίθ.) **αβεβαίωτος,-η,-ο**

ΣΥΝ.: 1. ανεπιβεβαίωτος, ανεξακρίβωτος, αναπόδεικτος· π.χ. *αβεβαίωτη πληροφορία* 2. ανέλεγκτος, απιστοποιήτος, ανεπικύρωτος· π.χ. *αβεβαίωτοι φόροι.*

ΑΝΤ.: 1. επιβεβαιωμένος, εξακριβωμένος, διακριβωμένος, αποδεδειγμένος 2. βεβαιωμένος, πιστοποιημένος, επικυρωμένος.

αβελτηρία, η

Βλ. *μωρία* στο λ. *μωρός.*

αβίαστος,-η,-ο

Βλ. *φυσικός* στο λ. *φύση* κ. λ. *αυθόρμητος.*

αβίωτος,-η,-ο

Βλ. λ. *ανυπόφορος.*

αβλαβής,-ής,-ές

ετυμ.: < (αρχ.) *άβλαθής,-ής,-ές* (: αυτόs που δεν έχει βλάβη) < ά- (στερητ.) + *βλάβη*.

ΣΥΝ.: 1. άβλαφτος, ακέραιος, άθικτος, ανέπαφος, ατραυματίστος, αλώβητος· π.χ. *Βγήκε απ' το τρακαρι-*

σμένο αυτοκίνητο σώος και αβλαβής! 2. άβλαβος, ακίνδυνος, άκακος, αθώος, άδολος· π.χ. *αβλαβές χημικό παρασκεύασμα/αβλαβή ζώα του δάσους*.

ΑΝΤ.: 1. χτυπημένος, τραυματισμένος, σακατεμένος, στραπατσαρισμένος 2. βλαβερός, βλαπτικός, επιβλαβής, επιζήμιος, ολέθριος, επικίνδυνος, άγριος, κακός.

αβλεψία, η

Βλ. *αμέλεια* στο λ. *αμελώ*.

αβοήθητος,-η,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *άβοήθητος,-ος,-ον* < *ά-* (στερητ.) + *βοηθέω* -*ω*.

ΣΥΝ.: ανυπεράσπιστος, ανυποστήρικτος, (μτφ.) ακάλυπτος, εκτεθειμένος (π.χ. *Όταν εντάθηκαν οι επιθέσεις των αντιπάλων, αυτός σόπασε και με άφησε αβοήθητο.*), απροστάτευτος (π.χ. *Έφυγε και άφησε αβοήτητα τα παιδιά του.*), εγκαταλελειμμένος, παρατημένος, αγνοημένος, έρημος, μονάχος (π.χ. *Έζησε αβοήθητος στα γεράματα.*).

ΑΝΤ.: βοηθημένος, βοηθούμενος, υποστηριζόμενος, (μτφ.) καλυμμένος, προστατευμένος, ευνοημένος, φροντιζόμενος.

άβολος,-η,-ο

Βλ. *βολικός*, αντ. στο λ. *βολεύω*.

άβουλος,-η,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *άβουλος,-ος,-ον* (: ασυλλόγιστος) < *ά-* (στερητ.) + *βούλ-ομαι* (: επιθυμώ, αποφασίζω).

ΣΥΝ.: 1. παθητικός, νωθρός, ετεροκίνητος, ετερόφωτος, ετερόβουλος, κατευθυνόμενος, καθοδηγούμενος, χειραγωγούμενος· π.χ. *Τον έχει κάνει άβουλο όργανό της./άβουλος όχλος* 2. διστακτικός, αναποφάσιςτος, αναβλητικός, μεταθετικός, ευθυνόφοβος, δειλός, αμφίγνωμος, δίγνωμος, δίβουλος, αμφιταλαντευόμενος, μετέωρος, αζεκαθάριστος 3. (σπάν.) (< *α-* [στερητ.] + *βουλή* [: ώριμη σκέψη, τελεσίδικη κρίση]) άκριτος, άσκεφτος, επιπόλαιος· π.χ. *Η άβουλη ενέργεια συχνά έχει σοβαρό κόστος*.

ΑΝΤ.: 1. ενεργητικός, έξυπνος, εύστροφος, διορατικός, ζύπνιος, αυτόβουλος, αυτόφωτος, αυτεξούσιος, αυτενεργός, χειραγώγητος, αυτοκαθοριζόμενος, σκεπτόμενος, προβληματισμένος, ερευνητικός, κριτικός 2. αποφασιστικός, τολμηρός, υπεύθυνος, αδίστακτος 3. μελετημένος.

αβρός,-ή,-ό

ετυμ.: < (αρχ.) *άβρός,-ά,-όν* ([ως προσδιορισμός για το σώμα νεαρών κοριτσιών]: καλλίγραμμαος, λεπτός, όμορφος), αβέβ. ετύμου.

ΣΥΝ.: 1. ευγενικός, πολιτισμένος, εκλεπτυσμένος, ραφιναρισμένος, ιπποτικός, διακριτικός· π.χ. *αβροί τρόποι/αβρή συμπεριφορά* 2. κομψός, χαριτωμένος, φινετσάτος, ντελικάτος, λεπτός, λεπτοκαμωμένος, λεπτεπίλεπτος, αβροδίαιτος, μη μου άπτου, εύθραυστος· π.χ. *αβρό παρουσιαστικό/αβρή κυρία* 3. τρυφερός, ανάλαφρος, απάλαφρος, απαλός, βελούδινος· π.χ. *αβρό χάδι*.

ΑΝΤ.: 1. αγνής, απολίτιστος, αγροίκος, χωριάτικος, χοντροκομμένος, χονδροειδής, άξεστος, ακαλλιέργητος, χυδαίος, σκαιός, απότομος, (μτφ.) ωμός, βάνουσος 2. άχαρος, άγαρμπος, τραχύς 3. σκληρός, βίαιος.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **αβρότητα, η**

ΣΥΝ.: 1. ευγένεια, διακριτικότητα, (άκλ.) τακτ, αβροφροσύνη, γαλαντομία 2. τρυφερότητα, απαλότητα, χάρη, φινέτσα, κομψότητα, γλυκύτητα.

ΑΝΤ.: 1. αγένεια, αδιακρισία, σκαιοτήτα, (λαϊκ.) χωριατιά, βλαχιά, (μειωτ.) γυφτιά, γαϊδουριά, βανουσότητα, βαρβαρότητα, χοντροκοπία 2. τραχύτητα, σκληρότητα, αγαμποσύνη.

αβυσσαλέος,-α,-ο

ετυμ.: < *άβυσσος* (βλ. ετυμ. λ. *άβυσσος*), απόδ. του ελληνογενούς γαλλ. *abyssal*.

ΣΥΝ.: 1. βαθύς, απύθμενος, χαώδης· π.χ. *αβυσσαλέο ντεκολτέ* 2. βαθύς, αγεφύρωτος, ασυμφιλίωτος, μεγάλος, τεράστιος, κολοσσιαίος, χαώδης, έντονος, σφοδρός· π.χ. *Τους χωρίζει αβυσσαλέο μίσος./αβυσσαλέες διαφορές* 3. σκοτεινός, ζοφερός, ύπουλος, σατανικός, δαιμονικός, καταχθόνιος, ραδιούργος· π.χ. *Να φυλάγεται, γιατί είναι άνθρωπος αβυσσαλέος*. 4. ανεξερευνήτος, ανεξιχνίαστος, αβυθομέτρητος· π.χ. *αβυσσαλέα σκέψη*.

ΑΝΤ.: 1. μικρός, αβαθής, περιορισμένος 2. επιφανειακός, ασήμαντος, επουσιώδης, μικρός, ήπιος 3. τίμιος, ευθύς, διαγνής, αγγελικός, αγαθός 4. (μτφ.) ρηχός/επίπεδος/επιφανειακός.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **άβυσσος, η**

ετυμ.: < (αρχ.) *άβυσσος,-ος,-ον* < *ά-* (στερητ.) + *βυσσός* (: ο θαλάσσιος βυθός).

ΣΥΝ.: 1. (α) αμέτρητο βάθος, αθέατος βυθός (β)

βάραθρο, σκοτεινό χάσμα (γ) το χάος, το άπειρο, το σκοτεινό κενό 2. (α) ανεξερεύνητη περιοχή, χάος, σκοτεινό αίνιγμα· π.χ. *άβυσσος η ψυχή του ανθρώπου* (β) αγεφύρωτη απόσταση, χιάσμα διαφορά, εκ διαμέτρου αντίθετες αντιλήψεις· π.χ. *Δεν μπορούν να συνεννοηθούν, γιατί τους χωρίζει άβυσσος.*

ANT.: 1. (α) επιφάνεια, αφρός, τα ρηγά (β) επίπεδη έκταση, πεδιάδα, κορυφή, υψίπεδο (γ) ο κόσμος, η κοσμική τάξη, η Δημιουργία 2. (α) προσιτός τόπος, ανοιχτό βιβλίο (β) ταύτιση, συναντίληψη, κοινότητα απόψεων, ομοιογένεια.

αγαθός,-ή,-ό

ετυμ.: < (αρχ.) *ἀγαθός,-ή,-όν* (: ευγενής, ανδρείος, καλός), αβέβ. ετύμου.

ΣΥΝ.: 1. καλός, καλοκάγαθος, χρηστός, ενάρετος, πράος, άδολος, άκακος, (μτφ.) αρνί 2. εύπιστος, μωρόπιστος, καλόπιστος, αφελής, απονήρευτος, αθώος, (λόγ.) εήθης.

ANT.: 1. κακός, κακόψυχος, ύπουλος, δόλιος, πονηρός, φαύλος, αχρείος, διεφθαρμένος, κακότροπος, κακοήθης 2. πονηρός, δύσπιστος, καχύποπτος, πονηρέμενος, έξυπνος, τετραπέρατος, παμπόνηρος, οξυδερκής, (μτφ.) αϊτός, καπάτσος, πανούργος, κατεργάρης, απατεώνας, (μτφ.) μούτρο.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **αγαθότητα**, η

ΣΥΝ.: 1. αγαθοσύνη, χρηστότητα, ακεραιότητα, εντιμότητα, χρηστοθήθεια (< *χρηστός* [: καλός, ηθικός] + *ίθος* [: το ποιόν, ο χαρακτήρας]), ηθικότητα, αρετή, καλότητα, πραότητα 2. ευπιστία, μωροπιστία, αγαθοπιστία, ακρισία, αφέλεια, αθωότητα, εήθεια.

ANT.: 1. ανεντιμότητα, φαυλότητα, διαφθορά, ανηθικότητα, κακότητα, κακοθήθεια, ασυνειδησία, παλιανθρωπία 2. πονηριά, δολιότητα, υστεροβουλία, κακοπιστία, καχυποψία, σκεπτικισμός, κριτική.

• (ουσ.) **αγαθό**, το

ΣΥΝ.: 1. το καλό, η αρετή, η ηθική πράξη· π.χ. *Πορεύτηκε πάντα στον δρόμο του αγαθού.* 2. αξία, ιδεώδες, ηθικό πρότυπο· π.χ. *το αγαθό της ανδρείας* 3. προϊόν, εμπόρευμα, υπηρεσία· π.χ. *καταναλωτικά αγαθά* 4. χρήσιμο επίτευγμα, μέσο ευημερίας/ευζωίας· π.χ. *τα αγαθά του σύγχρονου πολιτισμού* 5. (στον πληθ.) (α) τα ελέη, ο πλούτος, η περιουσία, τα πλούτη, τα υπάρχοντα· π.χ. *Διαμοίρασε τα αγαθά του στους*

φτωχούς. (β) τα ευεργετικά αποτελέσματα, οι ωφέλιμες συνέπειες, τα καλά· π.χ. *τα αγαθά της Δημοκρατίας.*

ANT.: 1. το κακό, η αμαρτία, το πονηρό 4. επικίνδυνο δημιούργημα, ολέθρια επιπόηση, κακό 5. (β) τα δεινά, τα προβλήματα, τα κακά, τα καταστροφικά αποτελέσματα, οι κίνδυνοι.

• (ουσ. σύνθ.) **αγαθοεργία**, η (< *αγαθός* + *έργο*)

ΣΥΝ.: αγαθοποιία, (λόγ.) ευποιία, φιλανθρωπία, ελεημοσύνη, κοινωφελές έργο, ευεργεσία, ανιδιοτελής βοήθεια/προσφορά, ανυστερόβουλη πράξη· π.χ. *Διέθεσε όλη την περιουσία του σε αγαθοεργίες.*

ANT.: κακό, βλάβη, ζημιά, έγκλημα, ατιμία, υστερόβουλη πράξη, κερδοσκοπική ενέργεια, ωφελμιστική συμπεριφορά, αρπακτικότητα, κερδοσκοπική μανία, πλεονεξία, αρπαγή, λωποδυσία, λεηλασία, ληστεία, ληστρική δραστηριότητα.

αγαλλίαση, η

ετυμ.: < (ελνστ.) *ἀγαλλίασις* < (αρχ.) *ἀγάλλομαι* (: αισθάνομαι απερίγραπτη χαρά)· *ἀγάλλω* (: δοξάζω, τιμώ με λαμπρότητα), πιθ. < *ἀγλαός* (βλ. λ.).

ΣΥΝ.: 1. χαρά, τέρψη, ευφροσύνη, ψυχική γαλήνη, βαθιά χαρά, ευφορία, ψυχική ευεξία, αγαλλιασμα, αγάλλιασμα, αγαλλιασμός 2. ικανοποίηση, ανακούφιση, ξαλάφρωμα, ευχαρίστηση· π.χ. *Αισθάνθηκε αγαλλίαση όταν βεβαιώθηκε για το αίσιο αποτέλεσμα!*

ANT.: 1. λύπη, στενοχώρια, θλίψη, καημός, πένθος, οδύνη, πόνος, άλγος, (αρχαιοπρ.) αλγηδόνα 2. πίκρα, (μτφ.) φαρμάκι, απογοήτευση, συντριβή, κατάρρευση.

αγανακτώ

ετυμ.: < (αρχ.) *ἀγανακτέω* -*ω* (: οργίζομαι, εκδηλώνω με ένταση τη λύπη μου) < *ἄγαν* (: σε πολύ μεγάλο βαθμό, υπερβολικά) + *ἐνεργεῖν* (< **ἐνεκ-*) (απρφ. Αόρ. β' του *φέρω* [: υπομένο, υποφέρω, αντέχω]).

ΣΥΝ.: (αμτβ.) 1. δυσαρεστούμαι έντονα, δυσφορώ, δυσανασχετώ, με πνίγει το δίκιο· π.χ. *Αγανακτείς με την προκλητική ραθυμία των υπαλλήλων.* 2. εξεγείρομαι, εξανίσταμαι, βγαίνω απ' τα ρούχα μου· π.χ. *Αγανάκτησε με τη βίαιη συμπεριφορά κατά του μικρού παιδιού!* 3. (κυρ. στον Αόρ.) δεινοπαθώ, δυσκολεύομαι, φτύνω αίμα, (μτφ.) βλαστημώ· π.χ. *Αγανάκτησα μέχρι να βρω το σπίτι του!* 4. (μτβ.) θυμώνω, οργίζω, εξαγριώνω, εκνευρίζω, σπάω τα νεύρα, (λαϊκ.) φουρκίζω· π.χ. *Με αγανακτεί η ανευθυνότητά σου!*

ΑΝΤ.: 1.-2. υπομένω, (μτφ.) καταπίνω, ικανοποιούμαι, τη βρίσκω, δέχομαι, χαροποιούμαι, ευχαριστιέμαι, απολαμβάνω, επιδοκιμάζω, επικροτώ, συναίνω, αδιαφορώ, παραβλέπω, υποβαθμίζω, σωπαίνω 3. δεν έχω/δεν αντιμετωπίζω πρόβλημα, καλοπερνώ, διασκεδάζω, είμαι άνετος.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **αγανάκτηση**, η

ΣΥΝ.: οργή, μήνις, έκρηξη οργής, φρένιασμα, δυσανασχέτηση, κατακραυγή, ψυχικός αναβρασμός.

ΑΝΤ.: γαλήνη, ηρεμία, ικανοποίηση, ευφορία, επιδοκιμασία.

αγαπώ

ετυμ.: < (αρχ.) ἀγαπάω -ῶ (: αισθάνομαι στοργή, συμπαθώ), αβέβ. ετύμου.

ΣΥΝ.: (μτβ.) 1. αισθάνομαι τρυφερότητα/στοργή, ενδιαφέρονται, νοιάζομαι, (μτφ.) πονάω, θέλω το καλό, συμπαθώ, τρέφω φιλικά αισθήματα, έλκομαι/ελκόμεμαι/θέλωγομαι από κπ./κτ. 2. αισθάνομαι έρωτα, ερωτεύομαι, είμαι ερωτευμένος 3. μου αρέσει, έχω ζωηρό ενδιαφέρον για κτ., έχω κλίση σε κτ., έχω όρεξη για κτ.: π.χ. *Αγαπώ τη μουσική/τον αθλητισμό κ.λπ.* 4. (α) ικανοποιούμαι να..., το απολαμβάνω να..., τρελαίνομαι να..., τη βρίσκω να... π.χ. *Αγαπά να με πειράζει!* (β) συνηθίζω να..., προτιμώ να..., έχω την τάση να... π.χ. *Αγαπά να διανθίζει τις αναλύσεις του με αναφορές καθημερινών καταστάσεων.* 5. επιθυμώ, θέλω, ποθώ, προτιμώ, γουστάρω π.χ. *Πράξε όπως αγαπάς!* • (αμτβ.) 6. αισθάνομαι αγάπη, βιώνω την αγάπη π.χ. *«Αυτοί που ξέρουν ν' αγαπούν»* (τίτλος ελληνικού φιλμ) • (μεσοπαθ.) 7. εμπνέω αγάπη, γίνομαι αποδεκτός, συμπαθιέμαι, γεννώ αισθήματα τρυφερότητας π.χ. *Είναι γλυκός άνθρωπος και αγαπιέται αμέσως!* 8. (Λογοτ.) κάνω έρωτα, (αρχαιοπρ.) συνευρίσκομαι, συνουσιάζομαι 9. συμφιλιώνομαι, μονοιάζω π.χ. *Ξαναγαπήθηκαν ύστερα από πολλά χρόνια!* 10. αρέσω, εκτιμώμαι, (μτφ.) αγκαλιάζομαι π.χ. *Είναι ένα έργο που αγαπήθηκε πολύ στην εποχή του.*

ΑΝΤ.: μισώ, εχθρεύομαι, αντιπαθώ, απεχθάνομαι, αποστρέφομαι, σιχαίνομαι, δυσανασχετώ, ενοχλούμαι, αδιαφορώ, αποφεύγω, βλάπτω.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **αγάπη**, η

ΣΥΝ.: 1. συμπάθεια, λατρεία, φιλικό πνεύμα, φιλία, ενδιαφέρον, φροντίδα, στοργή 2. το ερωτικό συναίσθημα, ο έρωτας, (άκλ.) αμόρε (άλλες σημ.: ο ερωτι-

κός δεσμός, η σχέση, ο εραστής, η ερωμένη), πόθος, (λαϊκ.) σεβντάς, (μτφ.) καπούρα 3. φιλανθρωπία, συμπόνια, αλληλεγγύη, αλτρουισμός π.χ. *η αγάπη προς τον πλησίον* 4. εκτίμηση, πίστη, αφοσίωση π.χ. *η αγάπη για την ελευθερία* 5. πάθος, ζωηρό ενδιαφέρον, προτίμηση, έφεση, (μτφ.) τρέλα/έρωτας π.χ. *Έχει αγάπη για το θέατρο.* 6. αγαπημένος (βλ. λ. *αγαπητός*) 7. (στον πληθ.) εκδηλώσεις αγάπης, τρυφερότητες, κολακειές, (λαϊκ.) γαλιφιές/μαλαγανιές π.χ. *Κάτι θέλει να μου ζητήσει και είναι όλο αγάπες!* 8. (στον Χριστιανισμό) (α) *Αγάπη:* ο πασχάλινός εσπερινός, η δεύτερη Ανάσταση (β) *Αγάπες:* τα πρωτοχριστιανικά κοινά δείπνα, οι πρωτοχριστιανικές συμβιωτικές/κοινοτικές δομές.

ΑΝΤ.: μίσος, έχθρα, εχθρότητα, εχθροπάθεια, αντιπάθεια, απέχθεια, αποστροφή, αηδία, αδιαφορία, σκληρότητα, εγκατάλειψη, μισανθρωπία, αναληγισία, απονία, παχυδερμισμός, ιδιοτέλεια, φιλοτομαρισμός, απαξίωση, άρνηση, περιφρόνηση.

• (επίθ.) **αγαπητός,-ή,-ό**

ΣΥΝ.: αγαπημένος (άλλες σημ.: (α) αγαπώμενος π.χ. *αγαπημένη μου πατρίδα* (β) μονοιασμένος, [μτφ.] δεμένος π.χ. *Είναι αγαπημένο αντρόγνο.* (γ) [ως ουσ.] το αγαπημένο πρόσωπο, εραστής/ερωμένη, [αργκό] γκόμενος/-α, το αίσθημα, το αμόρε, αγαπητικός/-ιά, λεγάμενος/-η, φίλος/φιλενάδα), αξιγάπητος, αξιολάτρευτος, συμπαθής, αρεστός, προσφιλής, πολυαγαπημένος, προτιμητέος, εκλεκτός, δημοφιλής, λατρευτός, φίλτατος, αξιέραστος, (λόγ.) εράσμιος, επιθυμητός, ποθητός.

ΑΝΤ.: μισητός, αξιομίσητος, αντιπαθής, αντιπαθητικός, απεχθής, αποκρουστικός.

ἀγαρμπος,-η,-ο

ετυμ.: < α- (στερητ.) + γάρμπος < (ιταλ.) garbo (: χάρι, κομψότητα).

ΣΥΝ.: 1. ασουλούπωτος, (λαϊκ.) μπατάλικος, ασύμμετρος (π.χ. *αγαρμπο σώμα/παπούτσι/κίτριο κ.λπ.*), άχαρος, άκομμος, ακαλαίσθητος, κακοφτιαγμένος, άτσαιλος (άλλες σημ.: ακατάστατος, τσαπατσούλικος, πρόχειρος, βιαστικός, βεβιασμένος, ανοργάνωτος, απρόσεκτος, [λαϊκ.] παρασάνταλος, ατάσθαλος) 2. αδέξιος, ατσούμπαλος, απρόσεχτος π.χ. *αγαρμπη κίνηση* 3. (μτφ.) χοντρός, χοντροκομμένος, ανάρμοστος, άξεστος, πρωτόγονος, χωριάτικος, βλάχικος, αγροίκος π.χ. *αγαρμποι τρόποι.*

ANT.: 1. κομψός, συμμετρικός, καλοφτιαγμένος, φινετσάτος, καλαίσθητος 2. επιδέξιος, αριστοτεχνικός, προσεκτικός 3. διακριτικός, (μτφ.) λεπτός, ευγενικός, πολιτισμένος.

αγγαρεία, η

ετυμ.: (ελνστ.) < *ἀγγαρεύω* < *ἄγγαρος* (λέξη ανατολικής προέλευσης) (: ο έφιππος ταχυδρόμος που εκτελεί διατεταγμένη υπηρεσία).

ΣΥΝ.: 1. καταναγκαστική εργασία, υποχρεωτική υπηρεσία 2. επιβεβλημένη δυσάρεστη δραστηριότητα, επαχθές καθήκον, καταναγκασμός, κοπιαστική υποχρέωση 3. (Ιστ.) πρόσθετη εργασία δουλολάροικου 4. (Στρατ.) έκτακτη βαριά εργασία.

ANT.: εθελοντική εργασία, ευχάριστη ασχολία, δημιουργία, απόλαυση.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ρ.) **αγγαρεύω**

ΣΥΝ.: υποχρεώνω, επιβάλλω, επιφορτίζω, φορτώνω, (μτφ.) ζεύω.

ANT.: ζητώ, παρακαλώ, εκλιπαρώ.

αγγελία, η

Βλ. *Παράγωγα – Ομόρριζα* στο λ. *άγγελος*.

αγγέλλω

Βλ. *Παράγωγα – Ομόρριζα* στο λ. *άγγελος*.

άγγελος, ο

ετυμ.: < (αρχ.) *ἄγγελος* (: αγγελιοφόρος), αβέβ. ετύμου.

ΣΥΝ.: 1. (α) άυλο πνευματικό ον, ασώματα οντότητα, επουράνιο πνεύμα (β) θεϊκός αγγελιοφόρος (γ) ο χάρος, ο θάνατος 2. προστάτης, φύλακας 3. φορέας, κήρυκας, σύμβολο 4. το αγαθό, το καλό, η ευλογία 5. καλός, αθώος, αγνός, ελεήμων, φιλόανθρωπος, ευγενικός, καλοσυνάτος 6. πανέμορφος, ονειρικός, τέλειος, εξωπραγματικά ωραίος.

ANT.: 1. πονηρό πνεύμα, δαίμονας, διάβολος, σατανάς 2. εχθρός, κακός δαίμονας 3. αρνητής, υπονομευτής 4. το κακό, η κατάρα 5. κακός, πονηρός, δόλιος, μοχθηρός, κακόψυχος, φθονερός, 6. τέρας, αποκρουστικός, τρομακτικός.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (επίθ.) **αγγελικός,-ή,-ό**

ΣΥΝ.: 1. θεόσταλτος, ουράνιος, παραδείσιος, χε-

ρουβικός (< *Χερουβίμ/-είμ*: τα τάγματα των Αγγέλων) 2. θεϊκός, αγγελολόπος, αγγελόμορφος, τέλειος, πανέμορφος, αιθέριος· π.χ. *αγγελικό πρόσωπο* 3. αγαθός, καλός, πάνανγος, άδολος· π.χ. *αγγελική ψυχή*.

ANT.: 1. σατανικός, δαιμονικός, διαβολικός 2. άσχημος, τερατώδης, αποκρουστικός 3. κακός, μοχθηρός, αμαρτωλός, βρόμικος, διεφθαρμένος, ύπουλος.

• (ρ.) **αγγέλλω**

ΣΥΝ.: αναγγέλλω, εξαγγέλλω, ανακοινώνω, γνωστοποιώ, προμηνύω, φέρνω το μήνυμα.

ANT.: κρύβω, αποσιωπώ, αποκρύπτω.

• (ουσ.) **αγγελία, η**

ΣΥΝ.: 1. γνωστοποίηση, ανακοίνωση, είδηση, νέο, πληροφορία, μαντάτο, (λαϊκ.) χαμπέρι 2. καταχώριση, δημοσίευση 3. διαφήμιση, ρεκλάμα, διαφημιστικό μήνυμα.

• (ουσ.) **άγγελμα, το**

Βλ. λ. *μήνυμα*.

αγγίζω

ετυμ.: (μσν.) < (ελνστ.) *έγγίζω* < (επίρρ.) *έγγύς* (: κοντά).

ΣΥΝ.: 1. ακουμπώ, (λόγ.) ψάνω, πιάνω, ψηλαφώ, ψαχουλεύω 2. παίρνω, ιδιοποιούμαι, οικειοποιούμαι, (μτφ.) απλώνω, απλώνω χέρι· π.χ. *Είναι ξένα πράγματα και δεν τ'αγγίζω*. 3. φτάνω, πλησιάζω, προσεγγίζω, τείνω/κοντεύω να γίνω· π.χ. *Η επιμονή σου αγγίζει τα όρια της ενόχλησης*. 4. πειράζω, ενοχλώ, βλάπτω· π.χ. *Αν τον αγγίζεις, θα έχεις να κάνεις μαζί μου*. 5. συγκινώ, διεγείρω συναισθηματικά, δονώ ευαίσθητες χορδές, ευαισθητοποιώ· π.χ. *Το έργο με άγγιξε βαθιά*. 6. δοκιμάζω, γεύομαι· π.χ. *Ούτε που άγγιξε το φαγητό της*. 7. επηρεάζω, έχω αντίκτυπο, (μτφ.) πιάνω, προσβάλλω, θίγω 8. επιδρώ, επενεργώ, μεταβάλλω, αλλάζω, αλλοιώνω· π.χ. *Λες και δεν τον άγγιξε ο χρόνος!* 9. φτάνω, προσεγγίζω, πατάω· π.χ. *Ο ταλαιπωρημένος ναυτικός όταν άγγιξε στεριά αισθάνθηκε ανακούφιση*. 10. αφορώ, (μτφ.) καλύπτω· π.χ. *Η νομοθετική ρύθμιση αγγίζει και την περίπτωσή σου*. 11. χαϊδεύω, κάνω ερωτική χειρονομία (βάζω χέρι), πασπατεύω 12. επηρεάζομαι, επικοινωνώ, σχετίζομαι· π.χ. *Πέρασε και δεν άγγιξε*.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **άγγιγμα, το**

ΣΥΝ.: 1. επαφή, πιάσιμο, ακούμπισμα, (λόγ.) ψάυση

2. ελαφριά σωματική επαφή, χάδι, θωπεΐα 3. (μτφ.) πλησίασμα, προσέγγιση, στενή επαφή, (μτφ.) συνάντηση· π.χ. *Κάθε άγγιγμα με τη δική της αίσθηση του προκαλούσε αναστάτωση!*

• (επίθ.) **άγγιχτος,-η,-ο**

ΣΥΝ.: 1. άθικτος, ανέγγιχτος, ανέπαφος, απείραχτος· π.χ. *Το φαγητό έμεινε άγγιχτο*. 2. αφόρετος, αχρησιμοποίητος· π.χ. *Επέστρεψε το ρούχο άγγιχτο*. 3. ακέραιος, σταθερός, πλήρης· π.χ. *Αφησα το απόθεμα άγγιχτο*.

αγέλη, η

ετυμ.: < (αρχ.) *άγέλη* < *άγω* (: οδηγώ, κατευθύνω).

ΣΥΝ.: 1. κοπάδι, ποίμνιο 2. απρόσωπο πλήθος, μπουλούκι, μάζα, (μτφ.) κοπάδι, συρφετός, στίφος.

ΑΝΤ.: 1. το μεμονωμένο ζώο 2. ένας, άτομο, υποκείμενο, πρόσωπο, προσωπικότητα.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (επίθ.) **αγελαίος,-α,-ο**

ΣΥΝ.: 1. κοπαδιαστός, ομαδικός 2. ισοπεδωμένος, ομοιόμορφος, μαζοποιημένος, (μτφ.) πολτοποιημένος· π.χ. *αγελαίο πλήθος* 3. (μτφ.) μαζικός, ευτελής, ασήμαντος, αγοραίος, του σωρού (του κιλού)· π.χ. *αγελαίες κρίσεις*.

ΑΝΤ.: 1. ατομικός, μεμονωμένος, προσωπικός 2.-3. πρωτότυπος, αξιόλογος, ευφάνταστος, μοναδικός, ξεχωριστός.

αγενής,-ής,-ές

ετυμ.: < (αρχ.) *άγενής,-ής,-ές* < *ά-* (στερητ.) + *γένος* (: καταγωγή, γενιά, [μτφ.] τζάκι). Αρχική σημ. της λ. *αγενής*: ταπεινός, παρακατιανός, άσημος.

ΣΥΝ.: ανάγωγος, αναιδής, απρεπής, αδιάκριτος, χυδαίος, ανάρμοςτος, αγροίκος, άξεστος, πρόστυχος, (μτφ.) βλάχος/χωριάτης, απολίτιστος, προσβλητικός, (μτφ.) γάιδαρος, αμόρφωτος, απαίδευτος, χοντράνθρωπος.

ΑΝΤ.: ιπποτικός, ιπότης, (άκλ.) τζέντλεμαν, ευγενής, ευγενικός, διακριτικός, πολιτισμένος, καλλιεργημένος, μορφωμένος, πεπαιδευμένος, σεμνός, ευπρεπής, καθωσπρέπει, λεπτός, κύριος.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **αγένεια, η**

ΣΥΝ.: έλλειψη καλών τρόπων, αδιακρισία, χωριατιά, (μειωτ.) βλαχιά, χοντροκοπία, γαϊδουριά, απρέπεια, αναιδεια, χυδαιότητα, προστυχία.

ΑΝΤ.: καλοί τρόποι, ευγένεια, (άκλ.) τακτ, διακριτικότητα, λεπτότητα, αβρότητα, αβροφροσύνη, ιπποτισμός.

αγέραςτος,-η,-ο

ετυμ.: < *α-* (στερητ.) + (μσν.) *γεράζω* (: γερνάω).

ΣΥΝ.: 1. ακμαίος (βλ. λ. *ακμή*), αειθαλής, θαλαερός 2. αθάνατος, άφθαρτος, αιώνιος, αμάραντος· π.χ. *αγέραστη δόξα* 3. ο πάντα νέος/φρέσκος/δροσερός· π.χ. *οι αγέραστες ταινίες του παλιού ελληνικού κινηματογράφου*.

ΑΝΤ.: 1. γερασμένος, καταβεβλημένος, μαραμένος 2. εφήμερος, φθαρτός, περαστικός 3. παλιωμένος, (μτφ.) αραχιασμένος, ξεπερασμένος, (μτφ.) μπαγατάκιος.

αγέρωχος,-η,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *άγέρωχος,-ος,-ον* < *ά-* (επιτατικό) + *γέρας* (: βραβείο, τιμή, προνόμιο) + *έχω*. Αρχική σημ. της λ. *αγέρωχος*: δοξασμένος.

ΣΥΝ.: 1. επιβλητικός, μεγαλοπρεπής, αρχοντικός, υπερήφανος, καμαρωτός, στητός, κορδωμένος, κορδωτός· π.χ. *αγέρωχο περπάτημα* 2. υπεροπτικός, αλαζονικός, αφ' υψηλού, περιφρονητικός, απαξιοτικός· π.χ. *αγέρωχο ύφος* 3. ακατάδεκτος, αυστηρός, επηρμένος, αλαζόνας, φαντασμένος.

ΑΝΤ.: 1. σκυφτός, (μτφ.) μαζεμένος, καμπουριαστός, κακομοίρικός, ανασφαλής 2. σεμνός, ταπεινός, μετριοπαθής, μίζερος, κακομοίρικός, μισοκακόμοιρος 3. καταδεκτικός, φιλικός, προσηνης, οικείος, ταπεινόφρων, δουλολπρεπής, δουλόφρων, γλοιώδης.

αγιάτρευτος,-η,-ο

ετυμ.: (μσν.) < *ά-* (στερητ.) + *γιατρεύω* (: θεραπεύω).

ΣΥΝ.: 1. αθεράπευτος, ανιάτος (βλ. λ.) 2. ανίκητος, αξεπέραστος, ακατάβλητος· π.χ. *αγιάτρευτος καημός* 3. αδιόρθωτος, μη αποκαταστάσιμος, οριστικός, τελεσίδικος, μοιραίος· π.χ. *αγιάτρευτη απόλεια/αγιάτρευτο ελάττωμα*.

ΑΝΤ.: 1. θεραπεύσιμος 2. εφήμερος, επιφανειακός 3. επιδιορθώσιμος, αποκαταστάσιμος, διαχειρίσιμος, αναστρέψιμος, βελτιώσιμος.

άγιος,-ία,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *άγιος,-ία,-ιον* (: ιερός) < I.E. *yag- (: τιμή, φέρομαι/αντιμετωπίζω ευλαβικά)· πβ. ομόρρ. *αγνός, άγος*.

ΣΥΝ.: 1. θείος, τέλειος, πάναγνος, απόλυτα καθαρός, αναμάρτητος· π.χ. «Άγιος ο Θεός...» 2. θεϊκός, ιερός, σεπτός, σεβαστός· π.χ. το Άγιο Φως/Ο σκοπός αυτού του αγώνα είναι άγιος. 3. αθλητής της πίστης, πρότυπο ευλάβειας/ενάρτου βίου, πρωτοπόρος της θέωσης, τιμώμενο πρόσωπο· π.χ. οι άγιοι της Εκκλησίας μας 4. πολιούχος, τοπικός άγιος, ιερός προστάτης· π.χ. Ο άγιος Σπυρίδων είναι ο πολιούχος της Κέρκυρας. 5. ενάρετος, ευσεβής, ηθικός, υπόδειγμα ηθικής, ηθικά τέλειος, χρηστός, έντιμος, θεοφιλής· π.χ. άγιος άνθρωπος/άγιες πράξεις 6. αγαθός, καλοκάγαθος, ανεξίκακος, αμνησικάκος, συγχωρητικός· π.χ. Είναι άγια γυναικά· ποτέ της δεν έβλαψε ούτε μυρμήγκι! 7. ουράνιος προστάτης, θεϊκή βοήθεια· π.χ. Είχε άγιο και γλίτωσε!

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **αγιότητα**, η

ΣΥΝ.: αγιοσύνη, ιερότητα, καλοσύνη, αγαθότητα.

ΑΝΤ.: διαβολικότητα, αμαρτωλότητα, μοχθηρία, κακότητα.

• (ρ. σύνθ.) **αγιοποιώ**

ΣΥΝ.: 1. ανακηρύσσω κπ. άγιο 2. εξιδανικεύω, θεοποιώ· π.χ. Οι εντεταλμένοι βιογράφοι του τον αγιοποίησαν, κι ας ήταν ένας τιποτένιος!

ΑΝΤ.: 1. αφορίζω, αναθεματίζω 2. δαιμονοποιώ.

• (ουσ. σύνθ.) **αγιογδύτης**, ο

ΣΥΝ.: 1. ιερόσυλος, άρπαγας, λωποδύτης, κλέφτης 2. αισχροκερδής, εκμεταλλευτής, (μτφ.) ληστής/αιματορουφήχτρας, αδίστακτος, κερδοσκόπος, τοκογλύφος.

ΑΝΤ.: ανιδιοτελής, ελεήμων, (μτφ.) Σαμαρείτης, τίμιος.

αγκαλιάζω

ετυμ.: < (μσν.) *άγκαλιά* < (αρχ.) *άγκάλη* < I.E. *ank- (: κάμπτω, λυγίζω)· πβ. ομόρρ. *αγκ-ών*, *αγκ-ύλη*, *αγκ-υρα*. Αρχική σημ. της λ. *αγκάλη*: ο λυγισμένος βραχίονας.

ΣΥΝ.: 1. εναγκαλίζομαι, σφίγγω στο στήθος μου, κλείνω στον κόρφο μου 2. καλοδέχομαι, περιβάλλω με στοργή, προστατεύω· π.χ. Οι συμμαθητές της την αγκάλιασαν από την πρώτη στιγμή. 3. καλύπτω, σκεπάζω, περικλείω, περιβάλλω, πιάνω, τυλίγω· π.χ. Η νύχτα αγκάλιασε την πόλη. 4. αποδέχομαι, υποστηρίζω, συμπαραστέκομαι, εν-

στερνίζομαι, εγκολπώνομαι, υιοθετώ, συμερίζομαι· π.χ. Η κοινωνία αγκάλιασε τις γνήσιες απελευθερωτικές ιδέες. 5. αναφέρομαι, εκτείνομαι, περιλαμβάνω, ενσωματώνω, (μτφ.) πιάνω· π.χ. Η εργασία του αγκαλιάζει ενρύ φάσμα θεμάτων. 6. βοηθώ, φροντίζω, προστατεύω, στηρίζω· π.χ. Η πολιτεία αγκάλιασε τους πολύτεκνους. 7. κυκλώνω, ζώνω, βάζω σε κλοιό· π.χ. Η φωτιά αγκάλιασε τον απομονωμένο οικισμό. 8. βλέπω στο σύνολό του, κλείνω στο βλέμμα μου· π.χ. Αγκάλιασε όλη την πεδιάδα με το βλέμμα του.

ΑΝΤ.: 1. απωθώ, απομακρύνω 2. αποδιώχνω, αποξενώνω, περιθωριοποιώ, (μτφ.) κυνηγάω 4. απορρίπτω, αποδοκιμάζω, διώκω, καταπολεμάω, αποστρέφομαι, σιχαίνομαι 5. αγνώω, παρακάμπτω, αποσιωπώ, αδιαφορώ 6. εγκαταλείπω, παραμελώ, εχθρεύομαι, πολεμώ, διώκω, πλήττω, βλάπτω 7. προσπερνώ, αφήνω κτ./κπ. άθικτο, μένω μακριά.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **αγκαλιά**, η

ΣΥΝ.: 1. κόρφος, στήθος, κόλπος, αγκάλη 2. ποσότητα, σωρός, δεμάτι· π.χ. Κουβαλούσε μια αγκαλιά χόρτα. 3. στοργή, προστασία, ασφάλεια, αγάπη· π.χ. η αγκαλιά της μητέρας 4. (στον πληθ.) (α) ερωτικές σχέσεις, ερωτικές περιπτώξεις, χάδια, τρυφερότητες· π.χ. Μετά τον χωρισμό τους αναζήτησε τη λησμονιά σε άλλες αγκαλιές! (β) αγκαλιάσματα, εναγκαλισμοί· π.χ. Οι θεατρνίστικες αγκαλιές τους δεν μπορούν να διασκεδάσουν τις εντυπώσεις από την πρόσφατη κόντρα τους! 5. κολπίσκος, ορμίσκος, απάνεμο σημείο.

αγκομαχώ

ετυμ.: < (μσν.) *άγκομαχώ* < *άγκο-* (< ελνστ. *όγκω* [: τεντώνω, φουσκώνω]) + *-μαχώ* (επίθημ. που δηλώνει αγωνία, δυσφορία).

ΣΥΝ.: 1. βαριανασαίνω, κοντανασαίνω, (λόγ.) πνευστιώ, λαχανιάζω, ασθμαίνω, (μτφ.) φουσκώνω, μου πιάνεται/μου κόβεται η ανάσα, με πιάνει δύσπνοια, ασφυκτιώ, σκάω 2. ψυχομαχώ, ψυχορραγώ, πνέω τα λοίσθια, βγαίνει η ψυχή μου, χαροπαλεύω, πεθαίνω 3. γογγύζω, στενάζω, υποφέρω, τυραννιέμαι, ζορίζομαι· π.χ. Αγκομαχάει να τα φέρει βόλτα με τόσες υποχρεώσεις./Ο λαός μας αγκομαχούσε υπό τον γερμανικό ζυγό. 4. κάνω θόρυβο, (μτφ.) μουγκρίζω· π.χ. Το αυτοκίνητο αγκομαχούσε στην ανηφόρα! 5. βογκάω, αναστενάζω, ξεφυσάω· π.χ. Τι σου συμβαίνει και αγκομαχάς;

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

- (ουσ.) **αγκομαχητό**, το

ΣΥΝ.: λαχάνιασμα, βαριανάσασμα, αγκομάχημα, (ανα)στεναγμός, βογηκτό, γογγυσμός, ψυχορράγημα, ο ρόγχος του θανάτου, χαροπάλεμα, (μτφ.) μουγκρητό/μούγκρισμα, έντονος ήχος/θόρυβος.

- (ουσ.) **αγκούσα**, η

ετυμ.: πιθ. < μτχ. *όγκουσα* του ελνστ. ρ. *όγκω* (βλ. ετυμ. λ. *αγκομαχώ*).

ΣΥΝ.: 1. αίσθημα πνιγμού, δύσπνοια, ασφυξία· π.χ. *Ένιωθε να τον πνίγει η ζαφνική αγκούσα!* 2. αγωνία, άγχος, ψυχική πίεση, (μτφ.) πλάκωμα, βραχνάς· π.χ. *Τον έκανε μελαγχολικό κάποια βαριά αγκούσα στην ψυχή.* 3. στενοχώρια, θλίψη, καημός, έγνοια· π.χ. *Της έκοβαν τη χαρά τόσες αγκούσες στη ζωή της!* 4. (ανα)στεναγμός, βογηκτό, βόγκος· π.χ. *Έφταναν από μακριά θρήνοι κι αγκούσες!* 5. αποπνικτική ζέστη, πνιγηρή ατμόσφαιρα· π.χ. *Πώς να δουλέψεις μέσα σ' αυτή την αγκούσα;* 6. παφλασμός, κοχλασμός, δυνατός φλοίσβος.

αγκυλώνω

ετυμ.: < (αρχ.) *άγκυλώω* -*ω* < *άγκυλος*, -η, -ον (: κυρτός, αγκιστροειδής) < I.E. *ank- (βλ. ετυμ. λ. *αγκαλιάζω*).

ΣΥΝ.: (αμτβ.) 1. τσιμπώ, τρυπώ· π.χ. *Το αγκάθι αγκυλώνει.* 2. πληγώνω, (μτφ.) σφάζω, κεντρίζω, ενοχλώ, θίγω· π.χ. *Τα λόγια του αγκυλώνουν.* 3. (μτβ.) κυρτώνω, λυγίζω, κάμπτω.

ΑΝΤ.: 1. χαϊδεύω, θωπεύω 2. ευχαριστώ, κολακεύω, ανακουφίζω, παρηγορώ 3. ισιώνω.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

- (ουσ.) **αγκύλωση**, η

ΣΥΝ.: 1. κάμψη, κύρτωση, καμπύλωση 2. (Ιατρ.) ακαμψία, ακινησία, πιάσιμο 3. στατικότητα, απουσία δράσης.

ΑΝΤ.: 1. ίσιωμα, ίσασμα 2. κίνηση, ευχέρεια κίνησης, ευκαμψία, ευλυγισία 3. δράση, ροή, εξέλιξη.

- (επίθ.) **αγκυλωτός, -ή, -ό**

ΣΥΝ.: 1. κυρτός, γαμψός, καμπύλος, αγκιστρωτός 2. αγκαθωτός (πβ. *αγκυλωτός σταυρός*: η σβάστικα, το ναζιστικό έμβλημα).

- (μτχ.) **αγκυλωμένος, -η, -ο**

ΣΥΝ.: 1. προσηλωμένος, αμετακίνητος, (μτφ.) καρφωμένος/κολλημένος· π.χ. *Μένει αγκυλωμένος στα ίδια σχήματα σκέψης.* 2. (μτφ.) άκαμπτος/δυσκίνη-

τος, δογματικός, κλισαρισμένος, στερεότυπος· π.χ. *αγκυλωμένη σκέψη.*

ΑΝΤ.: ελεύθερος, απελευθερωμένος, απαλλαγμένος, ευέλικτος, κριτικός, ερευνητικός, αδογματίστος, δημιουργικός.

αγκυροβόλιο, το

ετυμ.: (λόγ.) < (ελνστ.) *άγκυροβόλιον* < *άγκυρα* + -*βόλιον* < *βάλλω* (: βάζω, ρίχνω).

ΣΥΝ.: 1. όρμος ελλιμενισμού, λιμάνι (λιμανάκι), σκάλα, αραξοβόλι, καραβοστάσι 2. καταφύγιο, άσυλο.

αγλαός, -ή, -ό

ετυμ.: < (αρχ.) *άγλαός*, -ή, -όν, αβέβ. ετύμου, πιθ. συγγένεια με λ. *γελω*.

ΣΥΝ.: 1. φωτεινός, ακτινοβόλος, αστραφερός, εκτυφλωτικός, λαμπρός 2. φημισμένος, διάσημος, περίλαμπρος, περίφημος, μεγαλειώδης, φαινός· π.χ. *Ο Μ. Βασίλειος υπήρξε αγλαός διδάσκαλος της χριστιανικής αλήθειας.*

ΑΝΤ.: 1. σκοτεινός, θαμπός, μουντός 2. ασήμαντος, κοινός.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

- (ουσ.) **αγλαίσμα**, το

ΣΥΝ.: στολίδι, κόσμημα (πετράδι), καύχημα, καμάρι· π.χ. *Ο Παρθενώνας είναι το αγλαίσμα της κλασικής τέχνης και αισθητικής.*

ΑΝΤ.: ντροπή, όνειδος, καταισχύνη, αίσχος, μελανή κηλίδα.

- (ρ.) **αγλαΐζω**

ΣΥΝ.: 1. λαμπρύνω, κοσμών, στολίζω, ομορφαίνω 2. τιμώ, δοξάζω, υπερυψώνω.

ΑΝΤ.: 1. ασημαίνω, θολώνω, σκοτεινιάζω 2. αμαυρώνω, υποβιβάζω, απαξιώνω, ευτελίζω.

αγναντεύω

Βλ. λ. *βλέπω*.

άγνοια, η

Βλ. *Παράγωγα – Ομόρριζα* στο λ. *αγνώω*.

αγνός, -ή, -ό

ετυμ.: < (αρχ.) *άγνός*, -ή, -όν < I.E. *yag- (: έχω μεγάλη ευλάβεια), (βλ. κ. ετυμ. λ. *άγ-ιος*).

ΣΥΝ.: 1. (μτφ.) καθαρός, (λαϊκ.) πούρος, γνήσιος, ειλικρινής, τίμιος, ανιδιοτελής, ανυστερόβουλος· π.χ.

αγνός ιδεολόγος/αγνές προθέσεις 2. άδολος, ανυπόκριτος, αθώς, απονήρευτος, ηθικός, αδιάφθορος, ακέραιος, αμόλυντος, άσπιλος, άχραντος· π.χ. η αγνή παιδική ψυχή 3. αυθόρμητος, ανεπιτήδευτος, απροσποίητος· π.χ. αγνός ενθουσιασμός/αγνή συγκίνηση 4. ανόθευτος, ανέρωτος, φυσικός, (αρχαιοπρ.) άκρατος, απρόσμεικτος· π.χ. αγνό ελαιόλαδο 5. παρθένος 6. ενάρτετος, εγκρατής, ηθικός 7. ιερός, σεπτός, άγιος.

ANT.: 1. (μτφ.) βρόμικος, κίβδηλος, νόθος, υστερόβουλος, ιδιοτελής 2. δόλιος, άτιμος, υποκριτικός, πονηρός, ανήθικος, σκάρτος, διεφθαρμένος, μιαρός, μολυσμένος, ακάθατος, μαγαρισμένος 3. υποκριτικός, επιτηδευμένος, ψεύτικος, προσποιητός, φτιαχτός, σκηνοθετημένος 4. νοθευμένος, ανακατεμένος, νερωμένος, χημικός 5. έκφυλος, άσωτος, σεξομανής 6. ανήθικος, αμαρτωλός, αχαλίνωτος, ακόλαστος 7. ανίερος, ανόσιος, ακάθατος, (λαϊκ.) μολεμένος, μαγαρισμένος.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **αγνότητα**, η

ΣΥΝ.: 1. αθωότητα, τιμιότητα, ειλικρίνεια, ανυστεροβουλία, ανιδιοτέλεια, καθαρότητα· π.χ. η αγνότητα των προθέσεων/της ψυχής/του βλέμματος κ.λπ. 2. παρθενία, αγνεία, εγκράτεια, αποχή, πίστη (ενδογαμική προσήλωση, μονογαμική αφοσίωση) 3. καλή ποιότητα, φυσική σύσταση, το ανόθευτο.

ANT.: 1. πονηριά, ατιμία, ανεντιμότητα, δολιότητα, υποκρισία, επιτήδευση, υστεροβουλία, ιδιοτέλεια 2. ερωτομανία, υπερσεξουαλισμός, απιστία, ακολασία, διαστροφή, ασωτία 3. νοθεία, νόθευση, αλλοίωση, πρόσμειξη.

αγνώ

ετυμ.: < (αρχ.) *άγνοέω* -*ω* < ρίζα **γνο-* (γνο-) του ρ. *γν-γνώ-σκω*.

ΣΥΝ.: 1. έχω άγνοια, δεν έχω γνώση, δεν είμαι ενήμερος, δεν ξέρω, δεν γνωρίζω, μου διαφεύγει 2. αδιαφορώ, παραβλέπω, παρακάμπω, αντιπαρέρχομαι, περιφρονώ, υποβαθμίζω, δεν δίνω σημασία, αφήνω, ξεχνώ, (μτφ.) γράφω, αποσιωπώ, (μτφ.) θάβω, περιθωριοποιώ, παραγκωνίζω· π.χ. *Αγνόησαν τις εντολές μου./Αγνόησέ τον!//Η κυβέρνηση αγνοεί τη λαϊκή δυσaráσκεια./Ήταν σπουδαίος καλλιτέχνης, αλλά αγνοήθηκε στην εποχή του.* 3. (μεσοπαθ.) έχω εξαφανιστεί, δεν εμφανίζομαι, δεν δίνω σημεία ζωής, (κατ' επέκτ.) αναζητούμαι· π.χ. *Ο Εικονιζόμενος αγνοείται από το 2003./Παραμένει*

ανοιχτό το θέμα των αγνοουμένων της κυπριακής τραγωδίας.

ANT.: 1. γνωρίζω, ξέρω, είμαι ενήμερος, έχω γνώση, έχω υπόψη 2. σέβομαι, τηρώ, προσέχω, νοιάζομαι, υπολογίζω, δίνω σημασία, δείχνω ενδιαφέρον, (μτφ.) στέκομαι, αντιμετωπίζω, ακούω, αφουγκράζομαι, αναδεικνύω, αναγνωρίζω, προβάλλω 3. εντοπίζομαι, εμφανίζομαι.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **άγνοια**, η

ΣΥΝ.: 1. έλλειψη γνώσης/ενημέρωσης, αμάθεια, αγνωσία, (μτφ.) σκοτάδι 2. (Στρατ.) κατάσταση αδικαιολόγητης απουσίας/αυθαιρέτης υπέρβασης αδείας· π.χ. *Ο στρατιώτης κηρύχθηκε σε άγνοια.*

ANT.: 1. γνώση, πολυγνώσια, πολυμάθεια, ευρυμάθεια, ενημέρωση, πληροφόρηση.

• (ουσ.) **αγνόηση**, η

ΣΥΝ.: υποτίμηση, υποβάθμιση, αποσιώπηση, παράκαμψη, αδιαφορία· π.χ. *Η αγνόηση του υποκειμενικού παράγοντα οδηγεί σε εσφαλμένες ιστορικές κρίσεις.*

ANT.: υπερτίμηση, μεγιστοποίηση, απολυτοποίηση, έμφαση, ανάδειξη, επισήμανση, επικέντρωση.

• (μτχ.) **αγνοημένος,-η,-ο**

ΣΥΝ.: παραγνωρισμένος, υποτιμημένος, περιφρονημένος, παραγκωνισμένος, περιθωριοποιημένος, άσημος· π.χ. *Είχε εξαιρετικό ταλέντο, αλλά έζησε φτωχός και αγνοημένος.*

ANT.: αναγνωρισμένος, καταξιωμένος, διάσημος, φημισμένος, υπερτιμημένος.

αγνώριστος,-η,-ο

ετυμ.: < (ελνστ.) *άγνώριστος,-ος,-ον* < (αρχ.) *γνώρίζω*.

ΣΥΝ.: 1. μη αναγνωρίσιμος, αταύτιστος, αταυτοποίητος, άλλος, αλλαγμένος, μεταμορφωμένος, παραμορφωμένος· π.χ. *Η παλιά μου γειτονιά έγινε αγνώριστη./Με τη νέα του εμφάνιση είναι αγνώριστος!//Τον έκαναν αγνώριστο απ' το ζύλο.* 2. άγνωστος, (Λογστ.) άγνωρος, πρωτόγνωρος, πρωτοφανέρωτος, καινούριος· π.χ. *αγνώριστοι τόποι/αγνώριστες συγκινήσεις.*

ANT.: 1. αναγνωρίσιμος, ίδιος, απaráλλαχτος, αναλλοίωτος 2. γνώριμος, γνωστός, συνηθισμένος, οικείος, παλιός.

άγνωστος,-η,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *άγνωστος,-ος,-ον* < *ά-* (στερητ.) + *γνωστός < γνώσις*.

ΣΥΝ.: 1. άγνωφος (βλ. λ. *αγνώριστος*, συν. 2.), άδηλος, ασαφής, (μτφ.) σκοτεινός (π.χ. *άγνωστες προθέσεις*), ανεξερεύνητος, αδήλωτος, αγνωστοποίητος (π.χ. *Μετοίκησε σε άγνωστη διεύθυνση.*), απρόβλεπτος (π.χ. *Το μέλλον είναι άγνωστο.*), αδιδακτος (π.χ. *Εξεταστήκαμε και σε άγνωστο κείμενο.*), άσημος (π.χ. *άγνωστος ηθοποιός*), ανώνυμος (π.χ. *Οι δράστες είναι άγνωστοι.*), κρυμμένος, αθέατος, αφανέρωτος (π.χ. *Μας αποκάλυψε άγνωστες πτυχές του ταλέντου του.*), ασυνήθιστος, ακατανόητος, ακατάληπτος, γριφώδης (π.χ. *Μιλούσε μια άγνωστη γλώσσα.*), κρυφός, ακοινοποίητος, ακαταχώριστος, αδημοσίευτος, ανέκδοτος (π.χ. *άγνωστα περιστατικά/άγνωστα έργα γνωστών ποιητών*), αφανής (π.χ. *οι άγνωστοι ήρωες*), πρωτοφανέρωτος, πρωτοσυναντώμενος, καινούριος, ανεμμήνευτος, δυσερμήνευτος (π.χ. *αρχαία επιγραφή με ορισμένες άγνωστες λέξεις*)· (φρ.) *άγνωστος εν μέσω/μεταξύ αγνώστων*: (α) αφανής, απαρατήρητος, μη αναγνωριζόμενος (β) μόνος, έρημος, αποξενωμένος 2. ανεξακρίβωτος, ανεξιχνίαστος, αδιερεύνητος, αδιευκρίνιστος, άδηλος, επτασφράγιστο μυστικό· π.χ. *Οι λόγοι που τον ώθησαν στο έγκλημα παραμένουν άγνωστοι*. 3. μη γνώριμος, ξένος, αγνώστου ταυτότητας· π.χ. *Μην ανοίγεις σε αγνώστους*. 4. (φρ.) *ο άγνωστος Χ*: (α) (Μαθημ.) απροσδιόριστο μέγεθος (β) (γενικά) αστάθμητος παράγοντας, κρίσιμο ζητούμενο, ερωτηματικό· π.χ. *Ο άγνωστος Χ σ' αυτή την υπόθεση είναι οι απώτερες βλέψεις αυτού του ανθρώπου*. 5. (ως ουσ.) *το άγνωστο*: (α) ασαφής κατάσταση, αβέβαιη προοπτική· π.χ. *Ήταν ονειροπόλος και ρομαντικός· εγκατέλειψε κάθε σιγουριά και ταξίδεψε προς το άγνωστο!* (β) *το ανεξερεύνητο, το ανερεύνητο, το αγνώριστο, το μυστήριο, το πέραν της γνώσεως, το απροσπέλαστο*· π.χ. *Ο άνθρωπος έλκεται από το άγνωστο!*

ΑΝΤ.: 1. γνωστός, πασίγνωστος, γνώριμος, σαφής, ξεκάθαρος, πρόδηλος, φανερός, δηλωμένος, γνωστοποιημένος, προβλέψιμος, διδαγμένος, διάσημος, καταξιωμένος, αναγνωρισμένος, φημισμένος, επώνυμος, αναγνωρίσιμος, ορατός, δεδομένος, συγκεκριμένος, αναμφίβωλος, συνηθισμένος, κατανοητός, δημοσιευμένος, κοινοποιημένος, αποκαλυμμένος 2. εξακριβωμένος, εξιχνιασμένος, προφανής 3. γνώριμος, γνωστός, οικείος 4. δεδομένο(ς) 5. (α) ασφάλεια, βεβαιότητα, σιγουριά, οικείος προορισμός (β) *το επιστητό*.

άγονος,-η,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *άγονος,-ος,-ον* < *ἀ-* (στερητ.) + *γόνος* (: απόγονος, τέκνο, καρπός).

ΣΥΝ.: 1. άκαρπος, άφορος, χέρσος, (λαϊκ.) φτενός· π.χ. *άγονη γη* 2. στείρος, στέρφος, άσπορος, άτεκνος, άκληρος 3. αναποτελεσματικός, ατελέςφορος, αποτυχημένος, μη αποδοτικός, άκαρπος, μάταιος, άσκοπος, ανώφελος, αντιπαραγωγικός, μη παραγωγικός· π.χ. *άγονη προσπάθεια/άγονες συζητήσεις/Ο διαγωνισμός κηρύχθηκε άγονος*. 4. (φρ.) *άγονη γραμμή*: (α) ζημιγόνα/προβληματική ακτοπλοϊκή γραμμή (β) *οι απρόσιτες περιοχές*· π.χ. *τα νησάκια της άγονης γραμμής*.

ΑΝΤ.: 1. γόνιμος, καρπερός, εύφορος, πλούσιος, κέρας της Αμαλθείας 2. καρπερός, πολύσπορος, πολύτεκνος 3. καρποφόρος, αποδοτικός, αποτελεσματικός, τελεσφόρος, δραστικός, δημιουργικός, ουσιαστικός, ωφέλιμος, παραγωγικός.

► Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **αγονία**, η

ΣΥΝ.: 1. στείρότητα 2. ακαρπία.

ΑΝΤ.: 1. γονιμότητα, ευγονία 2. καρποφορία.

αγορά, η

ετυμ.: < (αρχ.) *άγορά* (: λαϊκή συνάθροιση, χώρος λαϊκής συγκέντρωσης, πανηγύρι) < *άγειρω* (: συγκεντρώνω, συνάζω, συναθροίζω).

ΣΥΝ.: 1. απόκτηση (με καταβολή αντιτίμου), εξασφάλιση κυριότητας (με χρηματικό αντάλλαγμα), προμήθεια, αγοράσμα· π.χ. *αγορά οικιακού εξοπλισμού* 2. η οικονομία του ελεύθερου ανταγωνισμού, η ιδιωτικοοικονομική εμπορική οργάνωση, η αγοραπωλησία, προσφορά και ζήτηση· π.χ. *οι νόμοι της αγοράς/η οικονομία της αγοράς* 3. *οι αγοραπωλησίες, οι οικονομικές συναλλαγές, η εμπορική κίνηση, οι πωλήσεις, ο τζίρος*· π.χ. *Η αγορά είναι σε ύφεση*. 4. *το εμπορικό κέντρο, τα εμπορικά, τα μαγαζιά, παζάρι, πιάτσα*· π.χ. *Θα πάω στην αγορά για ψώνια*. 5. *οι έμποροι, οι καταστηματάρχες, οι συναλλασσόμενοι, ο εμπορικός κόσμος*· π.χ. *Η αγορά δυσφορεί για τις νέες φορολογικές ρυθμίσεις*. 6. *τα διαθέσιμα εμπορεύματα*· π.χ. *Η αγορά αυτής της πόλης είναι μικρή και ακριβή*. 7. *το αγοραζόμενο προϊόν, η αγοραστική επιλογή*· π.χ. *Κάνω λίγες και ποιοτικές αγορές*. 8. *αγοραστική αξία, τιμή*· π.χ. *Αυτή η συσκευή έχει 100 € αγορά*. 9. *τόπος διάθεσης*· π.χ. *Η Κίνα αποτελεί μια τεράστια αγορά για τα δυτικά προϊόντα*. 10. *κέντρο εμπορίας*· π.χ. *Το Μιλάνο είναι μια φημισμένη αγορά ειδών ένδυσης*. 11. *το κέντρο, χώρος συνάθροισης, πλατεία, η φόρα/τα φόρα* (< λατ.

forum [: αγορά])· π.χ. *Λέω να κατέβω στην αγορά να περάσει η ώρα μου!*

ANT.: πόληση, παραγωγή, διάθεση.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ρ.) αγοράζω

ΣΥΝ.: 1. (με την καταβολή χρημάτων) προμηθεύομαι, αποκτώ, παίρνω, ψωνίζω 2. εξαγοράζω, δωροδοκώ· π.χ. *Για να κερδίσουν τον αγώνα, αγόρασαν τον διατητή!* 3. εξασφαλίζω με χρήμα, πληρώνω· π.χ. *Η αγάπη δεν αγοράζεται!* 4. (μτφ.) ψαρεύω, εκμαιεύω μυστικά, παίρνω λόγια, (μτφ.) τσιμπάω, αποσπώ πληροφορίες· π.χ. *Προσπάθησε να με αγοράσει, αλλά δεν το πέτυχε· δεν του είπα τίποτα ουσιαστικό.*

ANT.: 1. πουλάω, εμπορεύομαι, διαθέτω, διακινώ, εκποιώ.

• (επίθ.) αγοραίος,-α,-ο

ΣΥΝ.: 1. σχετικός/συναρτημένος με την αγορά· π.χ. *η αγοραία αξία του εμπορεύματος* 2. χυδαίος, πρόστυχος, ευτελής, φτηνός, ταπεινός, χαμηλού επιπέδου, (μτφ.) καφενειακός, ασήμαντος, απλοϊκός· π.χ. *αγοραία ήθη/αγοραία λόγια/αγοραία ανάληψη* 3. δημόσιος, κοινός, πληρωμένος, αγοραζόμενος, (μτφ.) εμπορικός· π.χ. *αγοραίος έρωτας* (: η πορνεία)/*αγοραίες γυναίκες* (: οι πόρνες).

αγορεύω

ετυμ.: < (αρχ.) *ἀγορεύω* (: μιλώ σε συνέλευση, εκθέτω τις απόψεις μου) < *ἀγορά* (βλ. ετυμ. λ.).

ΣΥΝ.: 1. βγάζω λόγο, εκφωνώ ομιλία, μιλάω σε δημόσια συγκέντρωση, δημηγορώ, τοποθετούμαι· π.χ. *Αγορεύει ο υπουργός Παιδείας από το βήμα της Βουλής.* 2. φλυαρώ, ρητορεύω, αραδιάζω μεγαλοστομίες, κηρύττω.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) αγόρευση, η

ΣΥΝ.: εκφώνηση λόγου, δημόσια ομιλία, δημηγορία, δημόσια έκθεση απόψεων, προφορική ανάπτυξη ιδεών.

• (ουσ.) αγορητής, ο / αγορήτρια, η

ΣΥΝ.: ομιλητής, ρήτορας.

άγος, το

ετυμ.: < (αρχ.) *ἄγος* (: ιερό σημείο αναφοράς, κατάρα) < I.E. *yag- (βλ. ετυμ. λ. *άγιος* κ. λ. *αγνός*).

ΣΥΝ.: βέβηλη πράξη, ανίερο έργο, ανοσιούρηγμα, μιάσμα, επαίσχυντη συμπεριφορά, όνειδος, ντροπή,

αμαρτία, κηλίδα· π.χ. *Θα τον βαραίνει για πάντα το άγος της προδοσίας του./Με τίποτα δεν καθαρίζεται το άγος των ναζιστικών εγκλημάτων.*

ANT.: θεάρεστη πράξη, ένδοξο έργο.

άγουρος,-η,-ο

ετυμ.: < (μσν.) *ἄγουρος* < (ελνστ.) *ἄωρος* (> *ἀγώρι* > *αγόρι*) < (αρχ.) *ἄωρος* < *ἀ-* (στερητ.) + *ῶρα* (: ο κατάλληλος καιρός, εποχή ανθοφορίας, ακμή).

ΣΥΝ.: 1. (για καρπούς) άωρος, αγίνωτος, αμέστωτος, αγούρμαστος, αγουρωπός, (μτφ.) πράσινος 2. (για πρόσ.) (α) ανώριμος, άπειρος, μικρός· π.χ. *άγουρος άντρας* (β) (ως ουσ.) έφηβος, νεανίας, πιτσιρικάς 3. ατελής, ανολοκλήρωτος, ασχημάτιστος, ασυγκρότητος, πρώιμος, (λόγ.) πάρωρος· π.χ. *άγουρο σώμα/άγουρες ιδέες/άγουρα συναισθήματα.*

ANT.: 1. ώριμος, γινωμένος, μεστωμένος, γουρμασμένος, (μτφ.) ζουμερός 2. ώριμος, έμπειρος, (μτφ.) ψημένος 3. μεστός, μεστωμένος, ολοκληρωμένος, διαμορφωμένος, ανεπτυγμένος, καλοσηματισμένος, συγκροτημένος.

αγρεύω

ετυμ.: < (αρχ.) *ἀγρεύω* < *ἄγρα* (: το συλλαμβανόμενο θήραμα) < ρίζα *αγ- του *ἄγω* (: διώκω, κυνηγώ)· πβ. ομόρρ. *αγ-ρός*.

ΣΥΝ.: 1. κυνηγώ, θηρεύω 2. επιδιώκω να βρω, επιζητώ επίμονα, μαζεύω, περισυλλέγω, τρέχω για...· π.χ. *Τα κόμματα αγρεύουν ψήφους.* 3. προσελκύω, (μτφ.) ψαρεύω, παγιδεύω· π.χ. *Οι επιτήδειοι αγρεύουν τα θύματά τους μεταξύ των αφελών.*

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) άγρα, η

ΣΥΝ.: κυνήγι, επίμονη αναζήτηση, μάζεμα, ανεύρεση, εντοπισμός· π.χ. *Οι υποψήφιοι βουλευτές δραστηριοποιούνται προς άγραν ψήφων.*

άγριος,-α,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *ἄγριος,-ία,-ον* (: αυτός που ζει στους αγρούς) < *ἄγρός* < ρίζα *αγ- του *ἄγω* (βλ. ετυμ. λ. *αγρεύω*).

ΣΥΝ.: 1. (α) (για ζώα) μη εξημερωμένος, ανήμερος, αδέσποτος· π.χ. *άγρια άλογα* (β) (για φυτά) αυτοφυής, (αρχαιοπρ.) αγροδίαιτος (< *αγρός* + *δίαιτα* [: ζωή, διαμότη])· π.χ. *άγρια χόρτα* 2. (α) πρωτόγονος, απολίτιστος,

προπολιτισμικός, πριμιτιβιστικός· π.χ. *οι άγριες φυλές του Αμαζονίου* (β) (μειωτ.) ιθαγενής· π.χ. *Οι απολογητές της αποικιοκρατίας ισχυρίζονταν ότι εκπολιτίζουν τους αγρίους των κατακτημένων περιοχών!* 3. πυκνός, απεπέραστος, οργιώδης, αφρόντιστος· π.χ. *άγρια βλάστηση* 4. χέρσος, άγονος, ακαλλιέργητος, πετρώδης, σκληρός, δύσβατος, κακοτράχαλος, αφιλόξενος· π.χ. *άγριος τόπος* 5. (μτφ.) ωμός, σκαίος, σκληρός, άκαρδος, άπονος, βάρβαρος, (μτφ.) κανίβαλος, απολίτιστος, αγροίκος, άξεστος, βάνουσος, τραχύς, (μτφ.) χωριάτης/χωριάτικος, αγενής, απαίδευτος, ακαλλιέργητος, χοντράνθρωπος, ανάγωγος, αμόρφωτος· π.χ. *Ήταν άνθρωπος απωθητικός με άγριους τρόπους*. 6. σφοδρός, μανιασμένος, βίαιος, λυσσαλέος· π.χ. *άγριος ξυλοδαρμός/άγριες μάχες* 7. δριμύς, οξύς· π.χ. *Του ασκήθηκε άγρια κριτική*. 8. έντονος, δυνατός· π.χ. *άγριος καθιάς/άγριο μεθύσι* 9. ανελέητος, απάνθρωπος, ασύδοτος· π.χ. *άγρια εκμετάλλευση* 10. ειδικός, κτηνώδης, αποτρόπαιος· π.χ. *άγριο έγκλημα* 11. επιθετικός· π.χ. *άγριες διαθέσεις/Το σπίτι το φύλαγε ένας άγριος σκύλος*. 12. δυσμενής, δύσκολος, αντίξοος, ζόρικός, επικίνδυνος, κακός, βαρύς, ανυπόφορος· π.χ. *άγριος καιρός/άγριος χειμώνας* 13. σκληρός, επισηφής, χαλεπός, απάνθρωπος, επικίνδυνος· *άγρια εποχή* 14. φουρτουνιασμένος, τρικυμιάδης, μανιασμένος, ορμητικός· π.χ. *άγρια θάλασσα* 15. έξαλλος, παράφορος, παθιασμένος, ασυγκράτητος, αχαλίνωτος, (μτφ.) εκρηκτικός/πρωτόγονος· π.χ. *άγριος ενθουσιασμός* 16. τραχύς, απότομος, ανώμαλος· π.χ. *άγρια επιφάνεια* 17. προχωρημένος, (μτφ.) βαθύς· π.χ. *Μου τηλεφώνησε μέσα στ' άγρια μεσάνυχτα*. 18. τρομακτικός, φοβιστικός, απειλητικός, πολεμοχαρής, αιμοδιψής, σκληρός, σκληροτράχηλος, φοβερός, τρομερός, αγριωπός, βλοσυρός, αυστηρός· π.χ. *άγριο βλέμμα/άγριος πολεμιστής* 19. ατίθασος, ανήμερος, ανυπότακτος, απείθαρχος, ανεξέλεγκτος· π.χ. *άγριο άλογο/άγριο παιδί* 20. αλγεινός (βλ. λ. *άλγος*), δυσάρεστος, τραυματικός, σκληρός· π.χ. *άγρια εμπειρία*.
ΑΝΤ.: 1. (α) εξημερωμένος, ήμερος, οικόσιτος, κατοικίδιος (β) εξευγενισμένος 2. πολιτισμένος, εκσυγχρονισμένος, προηγμένος, εξελιγμένος, ανεπτυγμένος 3. αραιός, χαμηλός, περιποιημένος 4. γόνιμος, εύφορος, (μτφ.) πράσινος, μαλακός, φιλόξενος 5. ευγενικός, μαλακός, ήπιος, πονόψυχος, καλλιεργημένος, φινετσάτος, καλαίσθητος 6. ήπιος, (μτφ.) χλιαρός, χαλαρός, υποτονικός 7. ήπιος, μαλακός, επιεικής, ευνοϊκός 8. άτονος, (μτφ.) ψόφιος, ήρεμος 9. ανθρώπινος, λογικός, συγκρατημένος 10. συνηθισμένος, κανονικός, αρεστός, αποδε-

κτός, ελκυστικός, υπέροχος 11. ειρηνικός, φιλικός, ευμενής 12. καλός, αίσιος, ευνοϊκός, βολικός, ελαφρύς, υποφερτός 13. ανέμελος, άνετος, ασφαλής, ευχάριστος, ανθρώπινος 14. ήρεμος, γαλήνιος, ακύμαντος 15. υποτονικός, συγκρατημένος, ελεγχόμενος, μετρημένος, ήπιος, διακριτικός, τυπικός, συμβατικός 16. λείος, ομαλός, στρωτός, απαλός, βελούδινος 18. γλυκός, καθησυχαστικός, καλοσυνάτος 19. ήμερος, ήρεμος, πειθαρχημένος, χαλιναγωγημένος, τιθασειμένος, καλότροπος 20. ευχάριστος, απολαυστικός, δημιουργικός, ηδονικός.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **αγριότητα**, η

ΣΥΝ.: 1. βιαιότητα, βανουσότητα, βαρβαρότητα, σκληρότητα, επιθετικότητα, αναλγησία· π.χ. *ένας πολεμικός ηγέτης φημισμένος για την αγριότητά του* 2. (συνήθ. στον πληθ.) ωμότητα, κτηνωδία, θηριωδία, έγκλημα, απάνθρωπη πράξη· π.χ. *Δεν πρέπει να λησμονηθούν ποτέ οι αγριότητες του ναζισμού*.

ΑΝΤ.: 1. ημερότητα, ηπιότητα, μαλθακότητα, ευαισθησία, καλοσύνη, ευγένεια 2. θεάρεστη πράξη, ευεργεσία, ανθρωπιστική ενέργεια.

• (ρ.) **αγριεύω**

ΣΥΝ.: (αμτβ.) 1. εξαγριώνομαι, θυμώνω, γίνομαι απειλητικός, (μτφ.) τσιτώνω/βγάζω νύχια· π.χ. *Αγριεύει με το παραμικρό!* 2. δυσκολεύω, ζορίζω, επιδεινώνομαι, χειροτερεύω, εκτραχύνομαι, χαλάω· π.χ. *Αγριέψαε ο καιρός./Αγρίψαε τα πράγματα*. 3. εντεινόμεμαι, οξύνομαι, φουντώνω· π.χ. *Αγριέψαε η μάχη*. 4. (μτφ.) χοντραίνω, κλιμακώνομαι, μεγαλώνω, απαιτώ μεγάλο ρίσκο· π.χ. *Αγριέψαε το παιχνίδι· ποντάρουν όλο και μεγαλύτερα ποσά!* 5. σκληραίνω, εκβαρβαρίζομαι, γίνομαι επιθετικός, χάνω τις ευαισθησίες μου· π.χ. *Στις μέρες μας, οι άνθρωποι έχουν αγριέψει*. • (μτβ.) 6. τρομάζω κτ., τρομοκρατώ, πανικοβάλλω, φοβερίζω, απειλώ· π.χ. *Μην το αγριεύεις το παιδί· εξήγησέ του και θα καταλάβει*. 7. εξαγριώνω, ερεθίζω, εκνευρίζω, δαιμονίζω· π.χ. *Μην το αγριεύεις το σκυλί, γιατί θα σου ορμήσει!* 8. (μεσοπαθ.) φοβάμαι, (λαϊκ.) σκιάζομαι, τρομάζω, αναστατώνομαι· π.χ. *Όταν μένει μόνη της στο σπίτι το βράδυ αγριεύεται*.

ΑΝΤ.: 1. ηρεμώ, ησυχάζω, καλμάρω 2. γαληνεύω, βελτιώνομαι, καλύτερεύω, μαλακώνω, εξομαλύνομαι, φτιάχνω, στρώνω 3. αποκλιμακώνομαι, χαλαρώνω, εξασθενώ, πέφτω, κοπάζω, σβήνω 4. περιορίζομαι, χαμηλώνω 5. μαλακώνω, ημερεύω, καλοσυνεύω, εξανθρωπίζομαι, εκπολιτίζομαι, γίνομαι

ευαίσθητος 6. καθησυχάζω, ηρεμώ, καλοπιάνω 7. καλμάρω, χαϊδεύω.

• (ουσ.) **αγριάδα**, η

ΣΥΝ.: 1. αγριότητα, αγριωπότητα, τραχύτητα, απειλητικότητα π.χ. η *αγριάδα του βλέμματος* 2. σκληράδα, φοβέρα, (αργκό) τσαμπουκάς, νταηλίκι π.χ. *Εμένα μη μου πουλάς αγριάδα, δεν σε φοβάμαι!* 3. σκληρότητα, αυστηρότητα π.χ. η *αγριάδα του τοπίου* 4. δριμύτητα π.χ. η *αγριάδα του χειμώνα*.

ΑΝΤ.: 1. γλυκύτητα, καλοσύνη, ημερότητα, μαλακότητα 2. πραότητα, ηπιότητα, αγάπη 3. ημερότητα, απαλότητα 4. ηπιότητα, γλύκα.

αγροίκος, ο

Βλ. λ. *άγριος*, συν. 5.

άγρυπνος,-η,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *ἄγρυπνος,-ος,-ον* (: αυτός που κοιμάται στους αγρούς, που ελαφροκοιμάται) < *ἀγρός* + *ὑπνος*.

ΣΥΝ.: 1. άυπνος, άνυπνος, ξάγρυπνος, ξύπνιος, ξυπνητός 2. (μτφ.) ακοίμητος, ετοιμοπόλεμος, ακούραστος π.χ. *οι άγρυπνοι φρουροί των συνόρων* 3. συνεχής, αδιάκοπος, έντονος, εντατικός, προσεκτικός, τεταμένος, αμείωτος π.χ. *άγρυπνοι έλεγχοι της αστυνομίας/άγρυπνο ενδιαφέρον*.

ΑΝΤ.: 1. αποκοιμισμένος 2. νωθρός, κοιμήσης, αδιάφορος, ανεπαρκής, (λόγ.) ψοφοδεής, λιπόψυχος 3. περιστασιακός, υποτονικός, (μτφ.) χλιαρός, περιορισμένος, επιπόλαιος, επιφανειακός.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ρ.) **αγρυπνώ**

ΣΥΝ.: 1. ξαγρυπνώ, μένω άυπνος, ξενυχτώ, κάνω νυχτέρι, δεν κλείνω μάτι (όλη τη νύχτα), βγάζω τη νύχτα 2. επαγρυπνώ, είμαι σε ετοιμότητα, βρίσκομαι σε επιφυλακή, τελώ εν εγρηγόρσει, επιτηρώ π.χ. *Οι συνειδητοί πολίτες αγρυπνούν για την προστασία των δημοκρατικών θεσμών*.

ΑΝΤ.: 1. κοιμάμαι, αποκοιμιέμαι, με παίρνει ο ύπνος 2. (αρχαιοπρ.) υπνώττω, αδρανάω, αδιαφορώ, αμελώ, ολιγωρώ.

αγύρτης, ο / αγύρτισσα, η

ετυμ.: < (αρχ.) *ἀγύρτης* (: οργανωτής αγερμών, μάγος, πλανόδιος θεραπευτής) < *ἀγερός* (: έρανος, συγκέντρωση αγαθών εν ονόματι κάποιου θεού) < *ἀγείρω* (: συγκεντρώνω, ξεσηκώνω, μαζεύω).

ΣΥΝ.: 1. ψευτογιατρός, κομπογιαννίτης, ψευτοεπιστήμονας, τσαρλατάνος π.χ. *Πέρασε ένας αγύρτης που εμπορευόταν βότανα για κάθε πάθηση!* 2. απατεώνας, ψευδολόγος, λαοπλάνος, τσαρλατάνος, κάλπης, θεομπαίχτης, ταρτούφος, κατεργάρης π.χ. *Έχουμε γεμίσει αγύρτες που ευαγγελίζονται την κοινωνική ευημερία!*

ΑΝΤ.: 1. επιστήμονας, γιατρός 2. έντιμος, ειλικρινής, αγνός, ιδεολόγος.

άγχος, το

ετυμ.: < (αρχ.) *ἄγχω* (: πιέζω με πολλή δύναμη, σφίγγω μέχρι πνιγμού) < I.E. *angh- (: στραγγαλίζω).

ΣΥΝ.: αγωνία (άλλες σημ.: αδημονία, συγκίνηση αναμονής, [άκλ.] τρακ, απόγνωση, πανικός), ψυχική δυσφορία, συναισθηματική συμπίεση, φόβος, δέος, τρόμος, ανασφάλεια, αβεβαιότητα, ανησυχία, υπερένταση, (άκλ.) στρες, ένταση, πίεση, φόρτιση, αγκούσα (βλ. λ. συν. 2.-3. στο λ. *αγκομαχώ*), μόρα (< σλαβ. *mora* [: θανατικό]), εφιάλτης, βραχνάς, τρόμος θανάτου.

ΑΝΤ.: ηρεμία, γαλήνη, ισορροπία, χαλάρωση, ανεμελιά, αμεριμνησία, ξε(γ)νοιασιά, ευφορία.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ρ.) **αγχώνω**

ΣΥΝ.: προκαλώ άγχος, δημιουργώ ανασφάλεια, εμβάλλω ανησυχία, ταράζω, φοβίζω, στρεσάρω, φορτίζω συγκινησιακά π.χ. *Περιγράφει τις εξετάσεις ως δοκιμασία που θα κρίνει τελεσίδικα τη ζωή μου, κι αυτό με αγχώνει*.

ΑΝΤ.: καθησυχάζω, ηρεμώ, γαληνεύω, χαλαρώνω, αποφορτίζω.

• (επίθ.) **αγχώδης,-ης,-ες**

ΣΥΝ.: αγχωτικός, αγχογόνος π.χ. *αγχώδης νεύρωση/αγχώδης άνθρωπος/αγχώδης καθημερινότητα*.

αγωγή, η

ετυμ.: (αρχ.) < *ἄγω* (: οδηγώ, διευθύνω, κατευθύνω). Αρχική σημ. της λ. *αγωγή*: (α) μεταφορά (β) μορφωτική κατεύθυνση, παιδευτική διεύθυνση.

ΣΥΝ.: 1. διαπλαστικές ενέργειες, μορφωτικές πρακτικές, διαπαιδαγώγηση, διάπλαση, παιδεία, εκπαίδευση, καθοδήγηση π.χ. *σχολική/οικογενειακή/καλλιτεχνική/φυσική/ηθική κ.λπ. αγωγή* 2. καλοί τρόποι, καλή ανατροφή, ήθος, κοινωνική μόρφωση π.χ. *Αυτό το παιδί δεν έχει αγωγή*. 3. (Ιατρ.) σύστημα, μέθοδος, τεχνική π.χ. *Η πάθηση θα αντιμετωπιστεί δραστικά με*

την κατάλληλη φαρμακευτική αγωγή. 4. (Νομ.) διεκδίκηση δικαιώματος· π.χ. αγωγή εξώσεως.

αγώνας, ο

ετυμ.: < (αρχ.) *ἀγών* < *ἄγω* (: οδηγώ, συγκεντρώνω). Αρχική σημ. της λ. *αγώνας*: συγκέντρωση, χώρος συνάθροισης, στάδιο, άμιλλα, αθλητικός συναγωνισμός. **ΣΥΝ.:** 1. επίπονη προσπάθεια, μόχθος· π.χ. Έκανε μεγάλο αγώνα για να πετύχει τους στόχους του. 2. πάλη, δράση, κινητοποίηση, συστηματικές ενέργειες· π.χ. συνδικαλιστικός αγώνας/πολιτικός αγώνας 3. εκστρατεία, έντονη δραστηριότητα· π.χ. προεκλογικός αγώνας/δικαστικός αγώνας 4. σύγκρουση, σύρραξη, μάχη, αναμέτρηση· π.χ. άνισος αγώνας 5. πόλεμος, ένοπλη δράση· π.χ. εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας 6. (άκλ.) ματς, παιχνίδι, συνάντηση· π.χ. ποδοσφαιρικός αγώνας 7. άμιλλα, συναγωνισμός, διεγκυστίδα, ανταγωνισμός, κόντρα, (λόγ.) διαγκωνισμός, διαγωνισμός· π.χ. αγώνες τραγουδιού/αγώνας για την επικράτηση 8. αγώνισμα.

ΑΝΤ.: αδράνεια, απραξία, παθητικότητα, υποταγή, αδιαφορία, ραθυμία, φυγή, παραίτηση, λιποταξία, φугоμαχία, προδοσία.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ρ.) αγωνίζομαι

ΣΥΝ.: 1. προσπαθώ, μοχθώ, παλεύω, δίνω μάχη, παιδεύομαι, πασχίζω, πολεμώ, μάχομαι, αντιστέκομαι 2. διαγωνίζομαι, αναμετριέμαι, παραβγαίνω, αντιβγαίνω, ανταγωνίζομαι, κοντράρω, συναγωνίζομαι, αμιλλώμαι.

ΑΝΤ.: 1. αδρανώ, απρακτώ, σταυρώνω τα χέρια, αδιαφορώ 2. απέχω, παραιτούμαι, εγκαταλείπω, τα παρατώ, λιποτακτώ, φεύγω (τρέπομαι σε φυγή, το βάζω στα πόδια, φугоμαχώ).

• (ουσ.) αγωνιστής, ο / αγωνίστρια, η

ΣΥΝ.: 1. μαχητής, πολεμιστής, στρατιώτης, παλικάρι, (μτφ.) λιοντάρι· π.χ. Δεν το βάλει κάτω ποτέ στη ζωή του· ήταν πραγματικός αγωνιστής. 2. υπέρμαχος, υπερασπιστής, πρόμαχος· π.χ. Ο Γ. Λαμπράκης ήταν ένας ασυμβίβαστος αγωνιστής της ειρήνης και της κοινωνικής δικαιοσύνης. 3. ήρωας· π.χ. Οι αγωνιστές του 1821 πέρασαν στη σφαίρα της αιωνιότητας. 4. (μτφ.) αθλητής· π.χ. Οι άγιοι ήταν οι υποδειγματικοί αγωνιστές της πίστης.

ΑΝΤ.: δειλός, λιποτάκτης, φугоμαχος, (αρχαιοπρ.)

ρίψασπις, ραγιάς, δούλος, δουλοπρεπής, ανθρωπάκι, λιπόψυχος, (μτφ.) κότα.

• (ουσ.) αγωνιστικότητα, η

ΣΥΝ.: αγωνιστική διάθεση, μαχητικό φρόνημα, μαχητικότητα, ενεργητικότητα, πάθος, ενθουσιασμός.

ΑΝΤ.: ηττοπάθεια, παθητικότητα, δειλία, ατολμία, ενδοτικότητα.

αγωνία, η

ετυμ.: < (αρχ.) *ἀγωνία*.

Βλ. λ. *άγχος*.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ρ.) αγωνιώ

ΣΥΝ.: 1. (δια)κατέχομαι από αγωνία, έχω αγωνία, φοβάμαι, (μτφ.) τρέμω, ανησυχώ, καρδιοχτυπώ, άγχομαι, στενοχωριέμαι· π.χ. Αγωνιώ για την τύχη του. 2. ανυπομονώ, αδημονώ· π.χ. Αγωνιώ για την ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας.

ΑΝΤ.: μένω απαθής, αδιαφορώ.

αδαής,-ής,-ές

ετυμ.: < (αρχ.) *ἀδαής* < *ἀ-* (στερητ.) + **δάω* (: γνωρίζω, μαθαίνω, έχω γνώση).

ΣΥΝ.: ανίδεος, άσχετος, άπειρος, απληροφόρητος, ακατατόπιστος, ακατάρτιστος, αμόρφωτος, αστοιχείωτος, (μτφ.) αναλόβητος, απαίδευτος, κουμπούρας, (λαϊκ.) σκράπας, (μτφ.) τούβλο· π.χ. Είναι αδαής σε θέματα πληροφορικής.

ΑΝΤ.: ειδήμων, (λόγ.) διαήμων, ειδικός, γνώστης, αυθεντία, αρμόδιος, κατάλληλος, σχετικός, έμπειρος, πολύπειρος, καταρτισμένος, συγκροτημένος, καλλιεργημένος.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) αδαημοσύνη, η

ΣΥΝ.: ασχετοσύνη, ανικανότητα, ανεπάρκεια, άγνοια, απειρία, (μτφ.) στραβωμάρα.

ΑΝΤ.: γνώση, κατάρτιση, πείρα, παιδεία, ικανότητα, επιδεξιότητα, επάρκεια.

αδάμαστος,-η,-ο

Βλ. λ. *ανυπότακτος*.

άδεια, η

ετυμ.: < (αρχ.) *ἄδεια* < *ἀδεής,-ής,-ές* < *ἀ-* (στερητ.) + *δέος* (: φόβος). Αρχική σημ. της λ. *άδεια*: έλλειψη φόβου, ασφάλεια.

ΣΥΝ.: παραχώρηση δικαιώματος, δικαίωμα, έγκριση, συγκατάθεση, συγκατάνευση.

ΑΝΤ.: στέρηση δικαιώματος, απαγόρευση, άρνηση, αποκλεισμός.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ρ.) αδειάζω

ΣΥΝ.: (μτβ.) 1. αφαιρώ το περιεχόμενο, εκκενώνω, ξεγεμίζω, ξεφουσκώνω 2. μετακενώνω, μεταφέρω, μεταγγίζω π.χ. *Αδειάζω το φαγητό από την κατσαρόλα στα πιάτα.* 3. κατακλέβω, ληλατώ, (μτφ.) σηκώνω/γδύνω π.χ. *Το καλοκαίρι οι διαρρηκτες αδειάζουν πολλά σπίτια.* 4. εγκαταλείπω, φεύγω, αφήνω, ξενοικιάζω π.χ. *Ο ιδιοκτήτης απαίτησε να αδειάσουν σύντομα το μαγαζί!* 5. καταναλώνω (τρώνω, πίνω, παίρνω, αγοράζω [ενν. όλο το περιεχόμενο]) π.χ. *Άδειασε ένα μπουκάλι κονιάκ! Άδειασαν τα ράφια με τις κονσέρβες!* 6. εκθέτω, αφήνω κτ. ακάλυπτο, διαψεύδω π.χ. *Ο πρωθυπουργός άδειασε τον υπουργό για το θέμα των παράνομων προσλήψεων.* 7. ρίχνω, πετάω, ξεφορτώνω π.χ. *Άδειασαν τον ξυλοκοπημένο άνδρα σ' ένα σκοτεινό δρομάκι!* • (αμτβ.) 8. (α) ελευθερώνομαι, μένω κενός π.χ. *Άδειασαν δύο τραπέζια στην ταβέρνα.* (β) (μτφ.) χηρεύω π.χ. *Άδειασε μία θέση προϊσταμένου στην εταιρεία.* 9. ευκαιρώ, έχω χρόνο π.χ. *Έχω πολλή δουλειά· δεν αδειάζω ούτε για μια καλημέρα!* 10. ερημώνομαι, εγκαταλείπομαι, μένω έρημος π.χ. *Τους χειμερινούς μήνες τα τουριστικά νησιά αδειάζουν!* 11. (μτφ.) στεγνώνω, φτωχαίνω, ξεμένω π.χ. *Έχει αδειάσει από ανθρωπιστικά αισθήματα!*

ΑΝΤ.: 1.-2. γεμίζω, βάζω, προσθέτω, φισκάρω, τικκάρω, ξεχειλίζω 4. νοικιάζω, (μτφ.) πιάνω, κουβαλώ, εγκαθίσταμαι, μπαίνω, έρχομαι 6. καλύπτω, δικαιολογώ, (υπο)στηρίζω, προστατεύω, προφυλάσσω 7. σηκώνω, μαζεύω, περισυλλέγω, φορτώνω 8. είμαι κατελιμμένος/πιασμένος 9. έχω πολλή δουλειά, είμαι απασχολημένος, (μτφ.) πνίγομαι, δεν έχω χρόνο 10. (μτφ.) πλημμυρίζω/βουλιάζω, κατακλύζομαι 11. ξεχειλίζω, αφθονεί/-ούν μέσα μου, είμαι πλούσιος σε..., κυριαρχούμαι, κυριεύομαι, διακατέχομαι.

• (επίθ.) **άδειος, -α, -ο** (< αδειάζω, με υποχωρητικό σχηματισμό)

ΣΥΝ.: 1. κενός, αδειανός, αγέμιστος 2. (φρ.) (α) *άδειο κεφάλι:* άμναλο, άσοφο, κουτό (β) *άδειο βλέμμα:* απλανές (γ) *άδειο στομάχι:* νηστικό, πεινασμένο (δ) *άδεια καρδιά:* στεγνή, στερημένη, στραγγισμένη 3.

έρημος, ακατοίκητος, εγκαταλελειμμένος π.χ. *άδειοι δρόμοι/άδεια πόλη* 4. ξενοίκιαστος π.χ. *Το διαμέρισμα το έχω ακόμα άδειο.* 5. γυμνός, ανεπίπλωτος π.χ. *άδειο δωμάτιο* 6. εύκαιρος, ελεύθερος, απασχολητός, χαλαρός π.χ. *Πότε να τον επισκεφθώ; Πότε δεν είναι άδειος!* 7. διαθέσιμος, ελεύθερος π.χ. *Δεν υπάρχουν άδεια καθίσματα στην αίθουσα.* 8. κενός, κούφιος, ανούσιος, αδιάφορος π.χ. *άδεια ζωή.*

ΑΝΤ.: 1. γεμάτος, πλήρης, (άκλ.-λαϊκ.) φίσκα/τίγκα, ξέχειλος 3. πολυσύχναστος, πολυάνθρωπος 4. νοικιασμένος 5. επιπλωμένος, (άκλ.) φουλ 6. απασχολημένος, (μτφ.) πνιγμένος/φορτωμένος/κλεισμένος 7. κατελιμμένος, πιασμένος, (λαϊκ.) αγκαζαρισμένος, καταρωμένος 8. πλήρης, ουσιαστικός, ενδιαφέρων, συναρπαστικός.

αδέκαστος, -η, -ο

Βλ. λ. *αδιάφορος.*

αδελφός, ο / αδελφή, η

ετυμ.: < (αρχ.) *ἀδελφός* < *ἀ-* (αθροιστ.) + *δελφός*, *ή* (: μήτρα).

ΣΥΝ.: 1. ομομήτριος/ομογάστριος/ομογάλακτος/ομοπάτριος/ομοαίματος/όμαιμος συγγενής, αδερφός, αδέρφι 2. ομόφυλος, ομόγονος π.χ. *Οι Έλληνες και οι Κύπριοι είναι αδελφοί.* 3. σύντροφος, εταίρος, συμπολεμιστής, συμπατριώτης 4. (αργκό – ως προσφώνηση) φίλε, (μτφ.) κολλητέ/δικέ μου 5. μοναχός 6. μέλος (θρησκευτικής ένωσης) 7. (στο θηλ.) μοναχή, νοσοκόμα, ο ομοφυλόφιλος 8. (ως επίθ.) *αδελφός, -ή, -ό:* (α) κοινής καταγωγής, ομοειδής π.χ. *αδελφές γλώσσες* (β) ιδεολογικά συγγενής, ομόδοξος π.χ. *αδελφά κόμματα* (γ) αδελφοποιημένος π.χ. *αδελφές πόλεις.*

ΑΝΤ.: ξένος, ετερόφυλος, αλλόφυλος, εχθρός, άσχετος, ετεροειδής, διαφορετικός, ετερόδοξος, αντίθετος, ανταγωνιστικός.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (επίθ.) αδελφικός, -ή, -ό

ΣΥΝ.: αιματοσυγγενικός, οικογενειακός, συντροφικός, στοργικός, τρυφερός, προστατευτικός, φιλικός, εγκάρδιος, θερμός, αγνός, άδολος, καλόκαρδος, αθώος, (κατ' επέκτ.) ειλικρινής, στενός, (λαϊκ.) γκαρδικός, αγαπημένος, (μτφ.) κολλητός, πιστός, αφοσιωμένος.

ΑΝΤ.: κοινωνικός, τυπικός, εχθρικός, ψυχρός, δόλιος, πονηρός, κακόβουλος, εμπαθής, υποκριτικός.

• (ουσ.) **αδελφοσύνη**, η

ΣΥΝ.: συναδέλφωση, αδελφότητα (άλλες σημ.: ένωση προσώπων, σύλλογος, σωματείο, οργάνωση, συντεχνία, κοινότητα), αλληλεγγύη, συμφιλίωση, ενότητα.

ΑΝΤ.: μίσος, διάσταση, (δια)χωρισμός, διαίρεση, εχθρότητα, σύγκρουση, ανταγωνισμός.

αδέξιος,-α,-ο

ετυμ.: < (ελνστ.) *ἀδέξιος*, -ος, -ον < ἄ- (στερητ.) + δεξίος (: αίσιοις, ικανός).

ΣΥΝ.: 1. ανίκανος, άχρηστος, ανεπιτήδειος, ατζαμής, απρόσεκτος, (λαϊκ.) αλμπάνης/σκιτζής· π.χ. *αδέξιος οδηγός/διαπραγματευτής/τεχνίτης κ.λπ.* 2. άγαρμπος (βλ. λ.) 3. ερασιτεχνικός, άτεχνος, κακότεχνος, σπασμοδικός, άστοχος, ανεπιτυχής, αφελής, παιδαριώδης· π.χ. *αδέξιοι χειρισμοί* 4. αμήχανος, δειλός, συνεσταλμένος· π.χ. *Είναι πάντα αδέξιος με τις γυναίκες!*

ΑΝΤ.: 1. επιδέξιος, ικανός, άξιος, δημιουργικός, καπάτσος, οξυδερκής, επιτήδειος, αριστοτεχνικός, δεινός, επαγγελματίας 2. (βλ. λ. *άγαρμπος*, αντ.) 3. επαγγελματικός, επιδέξιος, ευφυής, έντεχνος, εύστοχος, δραστηκός, καίριος, ουσιαστικός 4. ενεργητικός, πρωτοβουλιακός, τολμηρός, αποφασιστικός, θρασύς, αναιδής.

αδέσμευτος,-η,-ο

Βλ. λ. *ελεύθερος*, συν. 1., 7.

αδέσποτος,-η,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *ἀδέσποτος*, -ος, -ον < ἄ- (στερητ.) + δεσπότης (: κύριος, αφέντης).

ΣΥΝ.: 1. λυτός, αμολυτός, ελεύθερος, χωρίς ιδιοκτήτη, άνάφεντος, περιφερόμενος, του δρόμου· π.χ. *αδέσποτα ζώα* 2. άγνωστης πηγής, άδηλης προέλευσης, ύποπτος, αδιασταύρωτος, ανεπιβεβαίωτος, αναξιόπιστος· π.χ. *αδέσποτη πληροφορία* 3. άγνωστης κυριότητας, πεταμένος, αζήτητος, αφύλαχτος, (ιδιοκτησιακά) ακατοχύρωτος/αδικεκδικητος· π.χ. *αδέσποτη περιουσία/αδέσποτο αντικείμενο* 4. τυχαίος, (μτφ.) τυφλός, ανεξέλεγκτος· π.χ. *αδέσποτες σφαίρες* 5. ανεξάρτητος, απομονωμένος, ξεκάρφωτος, ανένταχτος, ασυνδύαστος· π.χ. *αδέσποτοι στίχοι* 6. ανώνυμος, αταύτιστος, άδηλης πατρότητας· π.χ. *αδέσποτο κείμενο*.

ΑΝΤ.: 1. δεμένος, ιδιόκτητος, οικόσιτος, κατοικίδιος, ήμερος 2. έγκυρος, διασταυρωμένος, θετικός, υπεύθυ-

νος 3. κατοχυρωμένος, φυλασσόμενος 4. σκόπιμος 5. οργανικός, μέρος/τμήμα/στοιχείο δομής 6. επώνυμος.

άδηλος,-η,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *ἄδηλος*, -ος, -ον < ἄ- (στερητ.) + δηλος (: ορατός, φανερός).

ΣΥΝ.: 1. ασαφής, ακαθόριστος, απροσδιόριστος, αδιευκρίνιστος, μυστήριος, (μτφ.) σκοτεινός· π.χ. *άδηλες προθέσεις* 2. άγνωστος, αμφίβολος, (μτφ.) σκοτεινός, αβέβαιος, απρόβλεπτος· π.χ. *Το αποτέλεσμα/το μέλλον είναι άδηλο*. 3. άδηλωτος, ατέκμαρτος, ύποπτος· π.χ. *άδηλοι οικονομικοί πόροι* 4. αφανής, άορατος· π.χ. *άδηλη αναπνοή* 5. κρυφός, μυστικός, (μτφ.) ύπόγειος· π.χ. *άδηλες ενέργειες*.

ΑΝΤ.: 1. σαφής, προφανής, πρόδηλος, εμφανής, συγκεκριμένος, δεδομένος, ξεκαθαρισμένος 2. γνωστός, βέβαιος (σίγουρος, ασφαλής), προβλέψιμος, αναμενόμενος, ορατός, αναμφίβολος 3. δηλωμένος, καθαρός 5. φανερός, διαφανής, δημόσιος, γνωστοποιημένος, γνωστός, ανοιχτός.

αδημονό

Βλ. λ. *ανοπομονό*.

αδήριτος,-η,-ο

Βλ. λ. *αναπόφευκτος*.

αδηφάγος,-α,-ο

Βλ. λ. *πλεονέκτης*.

αδιάβλητος,-η,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *ἀδιάβλητος*, -ος, -ον < ἄ- (στερητ.) + διαβάλλω (: συκοφαντώ).

ΣΥΝ.: τίμιος, ανεπίληπτος, άψογος, καθαρός, άμεμπτος, αδέκαστος, αντικειμενικός, αμερόληπτος, δίκαιος, αξιοκρατικός· π.χ. *αδιάβλητος δικαστής/αδιάβλητες εξετάσεις*.

ΑΝΤ.: διαβλητός, επιλήψιμος, αξιοκατάκριτος, ύποπτος (αδιαφανής), διάτρητος, μεροληπτικός, διεφθαρμένος, άδικος, αναξιοκρατικός.

αδιάθετος,-η,-ο

ετυμ.: < (ελνστ.) *ἀδιάθετος*, -ος, -ον < ἄ- (στερητ.) + διατίθημι (: ρυθμίζω, κανονίζω). Αρχική σημ. της λ. *αδιάθετος*: αυτός που δεν έχει διατεθεί βάσει διαθήκης. **ΣΥΝ.:** 1. ελαφρά άρρωστος, εξαντλημένος, (μτφ.)

κομμένος, (για γυναίκα) εμμηνορροούσα 2. κακοδιάθετος, άθυμος, δύσθυμος, άκεφος, κακόκεφος, (μτφ.) συννεφιασμένος, στενοχωρημένος, μελαγχολικός 3. απούλητος, αζήτητος, ακατανάλωτος, ανεκποίητος, (μτφ.) λιμνασμένος/στάσιμος· π.χ. *αδιάθετα προϊόντα* 4. αχρησιμοποίητος, αναξιοποίητος, άθικτος, (μτφ.) νεκρός· π.χ. *αδιάθετα κεφάλαια* 5. κληροδότητος, νομικά αδιευθέτητος· π.χ. *αδιάθετη κληρονομιά*.

ΑΝΤ.: 1. υγιής, γερός, ακμαίος 2. ευδιάθετος, κεφάτος, χαρούμενος, αισιόδοξος 3. εκπονημένος, αγορασμένος, καταναλωμένος, περιζήτητος, ανάρπαστος 4. χρησιμοποιημένος, ξοδεδμένος, αξιοποιημένος, επεν(δε)δυμένος 5. κληροδοτημένος.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **αδιαθεσία**, η

ΣΥΝ.: 1. ελαφριά διαταραχή (της υγείας), αδυναμία, ανημπόρια, (μτφ.) κομμάρα 2. δυσθυμία, κακοδιαθεσία, κακοκεφιά, ανορεξία, ακεφιά 3. εμμηνόρροια, έμμηνη ρύση, περίοδος (έμμηνα, [μτφ.] ρούχα).

ΑΝΤ.: 1. καλή υγεία, σφρίγος, ζωντάνια, ενεργητικότητα, ευρωστία 2. ευθυμία, κέφι, χαρά, αισιοδοξία.

αδιαίρετος,-η,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *ἀδιαίρετος*, -ος, -ον < *ἀ-* (στερητ.) + *διαιρέω* -*ῶ*.

ΣΥΝ.: 1. ατεμάχιστος, άκοπος, άτμητος, αδιαχώριστος, αχώριστος, αδιανέμητος, αδιαιμέλιστος, ακέραιος, ολόκληρος· π.χ. *αδιαίρετο οικόπεδο/αδιαίρετη περιουσία* 2. αδιάσπαστος, ενιαίος· π.χ. *αδιαίρετη ενότητα* 3. ομοιογενής, ατόφιος, συμπαγής· π.χ. *αδιαίρετο στράτευμα* 4. ενωμένος, ομόψυχος, μονοιασμένος, αδελφωμένος, συσπειρωμένος· π.χ. *Παρά τις διχαστικές μεθοδεύσεις ο λαός έμεινε αδιαίρετος*.

ΑΝΤ.: 1. διαιρεμένος, τεμαχισμένος, κομμένος, λειψός, ατελής, κομματιασμένος, (δια)χωρισμένος, επιμερισμένος, καταμερισμένος, διανεμημένος, κατανεμημένος, πολυμερισμένος 2. ασυνεχής, διασπασμένος, ασύνδετος 3. ανομοιογενής, ετερόκλητος, χαλαρός 4. διαιρεμένος, διχασμένος.

αδιάκοπος,-η,-ο

Βλ. λ. *συνεχής*.

αδιακρισία, η

ετυμ.: < (ελνστ.) *ἀδιακρισία* < *ἀ-* (στερητ.) + (αρχ.)

διάκρισις (: ξεχώρισμα, διαχωρισμός) < (αρχ.) *διακρίνω* (: βλέπω, ξεχωρίζω).

ΣΥΝ.: 1. έλλειψη διακριτικότητας, ενοχλητικό ενδιαφέρον, ανάρμοστη παρεμβατικότητα, ανάγωγη περιέργεια· π.χ. *Η αδιακρισία είναι βασικό χαρακτηριστικό της αγενούς συμπεριφοράς*. 2. αγένεια, αναίδεια, (λαϊκ.) χοντράδα/χωριατιά, γαϊδουριά· π.χ. *Ήταν αδιακρισία να θίζεις ενώπιόν της ένα τόσο λεπτό θέμα!*

ΑΝΤ.: διακριτικότητα, (άκλ.) τακτ, ευγένεια, σεβασμός, ευπρέπεια, κοσμιότητα.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (επίθ.) **αδιάκριτος,-η,-ο** (< αρχ. *ἀδιάκριτος* [: ο μη διακρινόμενος]).

ΣΥΝ.: 1. αγενής, ενοχλητικός, αναιδής, ανάγωγος, νοσηρά φιλοπερίεργος, κουτσομπόλης, προσβλητικός, παρεμβατικός 2. δυσδιάκριτος, αξεχώριστος, αδιόρατος, αχνός, απαρατήρητος, ανεπαίσθητος, αφανής, αόρατος· π.χ. *αδιάκριτη διαφορά*.

ΑΝΤ.: 1. διακριτικός, ευγενής, ευπρεπής, κόσμιος, μετρημένος, προσεκτικός 2. διακριτός, ευδιάκριτος, ορατός, έντονος, εμφανής, διαχωρισμένος (αναγνωρίσιμος).

αδιάλειπτος,-η,-ο

Βλ. λ. *συνεχής*.

αδιάλλακτος,-η,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *ἀδιάλλακτος*, -ος, -ον < *ἀ-* (στερητ.) + *διαλλάσσω* (: συμφιλιώνω).

ΣΥΝ.: 1. άκαμπτος, αλύγιστος, σκληρός, ασυμβίβαστος, ασυζήτητος, ανυποχώρητος, αμετακίνητος· π.χ. *αδιάλλακτος διαπραγματευτής/Είναι αδιάλλακτος σε θέματα αρχών*. 2. απόλυτος, δογματικός, σκληρός, ανελαστικός, (μτφ.) κάθετος, κατηγορηματικός, ανένδοτος, αδιαπραγμάτευτος, (κατ' επέκτ.) πολιτικός/συγκρουσιακός· π.χ. *αδιάλλακτη στάση* 3. φανατικός (ζηλωτής, ζηλωτικός), σκληροπυρηνικός, ακραίος (εξτρεμιστής, εξτρεμιστικός)· π.χ. *οι αδιάλλακτοι του κόμματος/η αδιάλλακτη τάση της παράταξης*.

ΑΝΤ.: 1. διαλλακτικός (βλ. λ.), συνεργάσιμος, ευέλικτος, συμβιβαστικός, συζητήσιμος, υποχωρητικός, εύκαμπτος, ενδοτικός 2. ευέλικτος, ελαστικός, διαπραγματεύσιμος, ενωτικός, συμφιλιοτικός, ενδοτικός, μειοδοτικός 3. μετριοπαθής.

➤ Παράγωγα – Ομόρριζα

• (ουσ.) **αδιαλλαξία**, η

ΣΥΝ.: έλλειψη διαλλακτικότητας/μετριοπάθειας, απροθυμία συμβιβασμού, άρνηση συνδιαλλαγής, ανυποχώρητη στάση, δογματική εμμονή, ισχυρογνωμοσύνη, (μτφ.) καθετότητα, κατηγορηματικότητα π.χ. *Η αδιαλλαξία των Τούρκων στρατοκρατών ευθύνεται για τη χρόνια ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.*

ΑΝΤ.: διαλλακτικότητα, μετριοπάθεια, συμβιβαστικότητα, διάθεση συνεννόησης, δημοκρατική νοοτροπία.

αδιαμόρφωτος,-η,-ο

ετυμ.: < (ελνστ.) *ἀδιαμόρφωτος,-ος,-ον* < (αρχ.) *διαμορφώω* -ω (: μορφοποιώ, τελειοποιώ).

ΣΥΝ.: 1. αμορφοποίητος, ανολοκλήρωτος, ατελείωτος, μισοτελειωμένος π.χ. *Ο χώρος είναι ακόμα αδιαμόρφωτος.* 2. ασχημάτιστος, αδιάπλαστος, ασυγκρότητος, ατελής, ανώριμος, ατελειοποίητος π.χ. *αδιαμόρφωτο σώμα/αδιαμόρφωτος χαρακτήρας/αδιαμόρφωτη σκέψη.*

ΑΝΤ.: 1. διαμορφωμένος, φτιαγμένος, τελειωμένος, ολοκληρωμένος, μορφοποιημένος 2. σχηματισμένος, ανεπτυγμένος, συγκροτημένος, τελειοποιημένος, ώριμος.

αδιανόητος,-η,-ο

ετυμ.: < (αρχ.) *ἀδιανόητος,-ος,-ον* < *ἀ-* (στερητ.) + *διανοέομαι* -οῦμαι (: σκέπτομαι, συλλαμβάνω/έχω στο μυαλό μου).

ΣΥΝ.: ανήκουστος, πρωτάκουστος, εξωφρενικός, παράλογος, ασύλληπτος, πέραν της κοινής λογικής, δεν το χωράει ο νους, απίστευτος, απίθανος, παράδοξος, πρωτοφανής, ακατανόητος, ανεξήγητος, εξαιρετικά αφύσικος, τερατώδης, τρομερός, απαράδεκτος, εξοργιστικός, αχαρακτήριστος, αδικαιολόγητος, ασυγχώρητος π.χ. *Είναι αδιανόητο στην εποχή μας να πεθαίνουν άνθρωποι απ' την έλλειψη πόσιμου νερού./αδιανόητο έγκλημα/αδιανόητη σκέψη.*

ΑΝΤ.: γνωστός, συνηθισμένος, κοινότοπος, φυσικός, λογικός, εύλογος, θεμιτός, αυτονόητος, πιθανός, δυνατός, κατανοητός (ευεξήγητος), δικαιολογημένος, σωστός, αποδεκτός.

αδιάντροπος,-η,-ο

Βλ. λ. *αναίσχυντος.*

αδιάπτωτος,-η,-ο

Βλ. λ. *συνεχής.*

αδιασάφητος,-η,-ο

Βλ. λ. *αδιευκρίνιστος.*

αδιάσειστος,-η,-ο

Βλ. λ. *σταθερός*, συν. 1. κ. λ. *αναμφισβήτητος.*

αδιάσπαστος,-η,-ο

Βλ. λ. *απραγής.*

αδιασταύρωτος,-η,-ο

ετυμ.: (νεότ. λόγ. όρος) < *ἀ-* (στερητ.) + *διασταυρώνω* (: τοποθετώ σταυρωτά/χιαστί, κάνω επιμειξία, επιβιβαιώνω, ελέγχο, εξακριβώνω την εγκυρότητα, [μεσοπαθ.] διασχίζω εγκάρσια/διαγώνια, τέμνω, συναντιέμαι, συνεμφανίζομαι).

ΣΥΝ.: 1. μη τεμνόμενος, ασυνάντητος, αποκλίνων, παράλληλος π.χ. *αδιασταύρωτος δρόμος* 2. ανεπιβεβαίωτος, ανεξέταστος, ανέλεγκτος, ανεξακριβώτης γνησιότητας, αμφίβολης εγκυρότητας π.χ. *αδιασταύρωτη πληροφορία* 3. αμιγής, γνήσιος, (μτφ.) καθαρός, καθαρόαιμος, ανεπίμεικτος, άμεικτος π.χ. *αδιασταύρωτη ράτσα.*

ΑΝΤ.: 1. διασταυρωμένος (διασταυρούμενος), τεμνόμενος, συγκλίνων, συναντώμενος 2. διασταυρωμένος, επιβιβαιωμένος, επαληθευμένος, ελεγμένος, έγκυρος, αξιόπιστος, σίγουρος, θετικός, ασφαλής 3. επίμεικτος, διασταυρωμένος, (λαϊκ.) μπασταρδεμένος.

αδιατάρακτος,-η,-ο

ετυμ.: (νεότ. λόγ. όρος) < *ἀ-* (στερητ.) + *διαταράσσω*.

ΣΥΝ.: 1. σταθερός, ακλόνητος, αδιασάλευτος π.χ. *αδιατάρακτος δεσμός/αδιατάρακτη ειρήνη* 2. ήσυχος, ήρεμος, ατάραχτος, γαλήνιος π.χ. *αδιατάρακτη ζωή/αδιατάρακτος ύπνος* 3. ακλυδώνιστος, ακύμαντος π.χ. *αδιατάρακτη θάλασσα* 4. ανέμελος, αμέριμνος, ανέφελος, ασκίαστος, άνετος, ευχάριστος π.χ. *αδιατάρακτα παιδικά χρόνια.*

ΑΝΤ.: 1. διαταραγμένος, ασταθής, κλυδωνιζόμενος, διασαλευμένος, κλονισμένος, (κατ' επέκτ.) εύθραυστος (ευάλωτος, επισφαλής) 2. ανήσυχος, ανάστατος, αναστατωμένος, ταραγμένος, πολυτάραχος, ταραχώδης, θυελλώδης, επεισοδιακός, περιπετειώδης 3. κλυδωνισμένος, πολυκύμαντος, τρικυμιώδης, φουρτουνιασμένος, ανεμόδαρτος 4. (αρχαιοπρ.) περίφροντις, σκοτουριασμένος, δύσκολος, χαλεπός, δυσάρεστος, νεφελώδης.